

N:o 88.

Ank. till Riksd. kansli den 17 maj 1901, kl. 10 f. m.

*Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående
ändrade vilkor för lån från odlingslånefonden.*

(I. A.)

Under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för den 1 april 1901 har Kongl. Maj:t i en till Riksdagen samma dag aflåten proposition (n:o 80) föreslagit Riksdagen medgifva

att följande ändrade allmänna vilkor och bestämmelser finge tillämpas å de lån, som hädanefter intill utgången af år 1903 från odlingslånefonden utlemnades, och hvad anginge bestämmelserna i mom. 13 här nedan, jemväl å sådana derifrån förut beviljade lån, angående hvilkas fördelning å vederbörande hemman och anteckning i jordeboken utslag icke meddelats:

»*Mom. 1.* För hvarje företag, till hvilket lån från odlingslånefonden sökes, skall fullständig, af utredning angående jordens naturliga beskaffenhet och större eller mindre lämplighet för odling samt uppskattning af beräknadt jordförbättringsvärde åtföljd plan till arbetets utförande jemte beräkning öfver de så väl med vattenafledningen och afdikningen som ock med odlingen, der sådan förekommer, förenade kostnader vara af sakkunnig person uppgjord och underställas Kongl. Maj:ts pröfning.

Mom. 2. Lån från odlingslånefonden beviljas ej med mindre väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen vitsorda, att, så vidt de kunna finna, laga hinder mot företagets utförande ej förefinnes.

Mom. 3. Vederbörande, som erhåller lån från fonden, är underkastad alla de vilkor och kontroller, som af Kongl. Maj:t pröfvas lämpliga och nödiga.

Mom. 4. Lånet kan af Kongl. Maj:t bestämmas till hela det belopp, hvartill enligt den fastställda arbetsplanen kostnaden för vatten-

afledningen och afdikningen beräknas komma att uppgå beträffande lånesökandenas andelar i företaget, dock med iakttagande dels att kostnaden för s. k. tegdikning eller täckdikning härvid ej må inräknas, dels ock att lånet ej må öfverstiga åttio procent af det jordförbättringsvärde, som, enligt hvad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen vitsorda, belöper å lånesökandenas mark; skolande låntagaren genom kontant tillskott, materialier eller annat bidrag bestrida hvad till hela odlingsföretagets fullbordande kan erfordras utöfver det lemnade lånebidraget.

Mom. 5. Med den, som mot åtnjutande af statslån åtager sig ett odlingsföretag, skall kontrakt i vederbörlig ordning afslutas samt af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen godkännas. Kontraktet skall innefatta förbindelse för låntagaren dels att, i noggrann öfverensstämmelse med den fastställda arbetsplanen och under skyldighet att dervid vara underkastad vederbörandes kontroll, påbörja och fullborda så väl vattenafledningen och afdikningen som äfven odlingsarbetet, inom viss bestämd tid, utan att vidare väcka anspråk på ytterligare bidrag af allmänna medel, och dels att genom egna tillskott utgöra hvad som utöfver statslånet kan erfordras.

Mom. 6. För fullgörande af sådant kontrakt, äfvensom för de lyftade statsmedlens återbäring i fall mot kontraktet brytes, skall ställas sådan säkerhet, som af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen godkännes; skolande denna säkerhet upphöra att gälla, så snart vattenaflednings- och afdiknings- samt odlingsarbetet blifvit afsynadt och godkänt.

Mom. 7. Sedan det i mom. 5 omförmälda kontrakt afslutats och säkerhet därför enligt mom. 6 blifvit stäld, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att derom underrätta statskontoret; hvarefter det åligger statskontoret att ofördröjligen låta dels i allmänna tidningarna tre gånger, dels ock genom Kongl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande i länskungörelserna en gång införa kungörelse om odlingslånets beviljande, i hvilken kungörelse de hemman eller hemmansdelar, å hvilkas egor odlingsföretaget kommer att utföras, skola uppgifvas.

Mom. 8. Lånet må ej till någon del utbekommas förr, än arbetsföretaget blifvit börjadt, men derefter få lånemedlen efter hand och i mån af arbetets fortgång lyftas vid de tider, som i kontraktet finnas utsatta eller särskildt blifvit bestämda; dock med skyldighet för vederbörande att efter utfående af den del af lånet, som enligt bestämmelse i hvarje särskildt fall får lyftas på grund deraf att arbetet blifvit börjadt, vid hvarje af de följande lyftningstiderna, innan ytterligare lånemedel må utbekommas, hos statskontoret förete intyg af väg- och vatten-

byggnadsstyrelsen, att, enligt hvad derstädes nöjaktigt styrkts, så mycket af arbetet blifvit utfördt, som skäligen kan anses motsvara hvad i förhållande till det beviljade låneunderstödet belöper å hvad af lånet redan utbekommit; börande, såvida icke Kongl. Maj:t med afseende å särskilda förhållanden pröfvar skäligt annorlunda förordna, någon del af lånet i statskontoret innestå, intill dess vattenaflednings- och afdikningsarbetet är afsynadt och godkändt.

Mom. 9. Lånen skola af statskontoret utbetalas antingen omedelbart eller ock genom Kongl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande; börande, innan större eller mindre del af beviljad lån utbetalas, hos statskontoret företes:

a) om arbetets utförande, i enlighet med mom. 5, afslutadt och godkändt kontrakt;

b) godkänd, i mom. 6 omförmäld, säkerhetshandling för samma kontrakts fullgörande eller medlens återbäring;

c) behörigt intyg, att arbetet är börjadt;

d) en till statskontoret eller ordres stäld, af nämnda kontor godkänd skuldförbindelse, som skall innefatta vederbörandes åtagande att för lånets betalning ansvara, intill dess lånet, jemlikt kongl. kungörelserna af den 13 juni 1845 och den 3 november 1848, blifvit fördeladt på de hemman, hvilka för återbetalningen skola ansvara, och fördelningen vunnit laga kraft samt uti jordeboken på föreskrifvet sätt antecknats; och

e) af statskontoret godkänd borgen eller säkerhetshandling för den afgifna skuldförbindelsens uppfyllande.

Mom. 10. De låne- och säkerhetshandlingar, som för låneunderstöds utbekommande till statskontoret aflemnats, förblifva uti statskontorets vård, dock skola sådana handlingar, som vederbörande embetsmyndigheter kunna blifva i behof att begagna, till dem på behörig requisition utlemnas.

Mom. 11. I händelse afvikelse, utan dertill erhållen vederbörlig tillåtelse, skett från den fastställda arbetsplanen,

eller arbetet, utan att anstånd med detsammas utförande blifvit af Kongl. Maj:t medgifvet, icke inom därför bestämd tid fullbordats,

eller om, innan vattenaflednings-, afdiknings- och odlingsarbetet blifvit fullbordadt, afsynadt och godkändt, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle finna den säkerhet, som jemlikt mom. 6 blifvit för kontraktets fullgörande stäld, icke vidare vara nöjaktig, eller om, innan lånet blifvit genom laga kraft egande beslut fördeladt på de hemman, hvilka för återbetalningen skola ansvara, statskontoret skulle finna den säkerhet, som jemlikt mom. 9 e) blifvit för lånet stäld, icke vidare vara

nöjaktig, och ny säkerhet, som af vederbörande myndighet godkännes, icke varder inom bestämd tid aflemnad,

eller om den bestämda annuiteten icke varder i behörig tid erlagd, ankommer på Kongl. Maj:t att låta inställa all vidare utbetalning af statslånet samt återfordra hvad deraf uppburits, att på en gång eller efter hand till statskontoret inbetalas inom den tid, som af Kongl. Maj:t bestämmes.

Statskontoret bör tillse, att sådan inbetalning i vederbörlig ordning ingår; och skall det åligga vederbörande att å sålunda lyftade och återburna medel jemväl erlægga fem procent årlig ränta från lyftningsdagen, till dess återbetalning sker.

Mom. 12. Alla med låneunderstöd från fonden utförda arbeten skola, så länge någon del af lånet återstår ogulden, vederbörligen underhållas af den eller dem det åligger.

Mom. 13. Å den af Kongl. Maj:t bestämda lånesumman erlägges de första sex åren från första lyftningsdagen icke någon ränta eller kapitalafbetalning. Vid beviljande af odlingslån eger Kongl. Maj:t derjemte att för hvarje särskildt företag bestämma viss tid, ej öfverstigande fem år från första lyftningsdagen, under hvilken icke någon ränta för lånet beräknas.

Under tiden mellan utgången af den tid, för hvilken räntefrihet af Kongl. Maj:t beviljats, och de sex årens slut beräknas å lyftade belopp tre och sex tiondedels procent årlig ränta, hvilken vid sistnämnda tidpunkt lägges till den beviljade lånesumman. Å det sålunda uppkommande beloppet erlägges, från och med sjunde året, till dess lånet blifvit slutbetaladt, en annuitet af sex procent, deraf såsom ränta räknas tre och sex tiondedels procent å det oguldna kapitalbeloppet.

Sedan odlingslån blifvit på vederbörande hemman fördeladt och i jordebok antecknadt, eger jordegare, som sådant önskar, att, oberoende af det här ofvan stadgade återbetalningssätt, när som helst under lånetiden, sex månader efter hos statskontoret gjord uppsägning, inbetala hela det på hans hemman belöpande skuldbelopp, jemte all derå upplupen ogulden ränta.

Mom. 14. I afseende på sättet och ansvarigheten för de i nästförestående moment omförmälda inbetalningars verkställande böra ofvan åberopade kongl. kungörelser af den 13 juni 1845 och den 3 november 1848 lända till efterrättelse.

Mom. 15. Alla kostnader af hvad namn de vara må, som i följd af erhållna lån föranledts för statskontoret, skola utan undantag bestridas eller godtgöras af låntagaren.

Mom 16. Intressenter i företag, hvartill lån från fonden erhållits, åligger att, vid afslutandet af kontrakt om arbetets utförande, öfverlemna till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, för att i dess arkiv förvaras, bestyrkt kopia af de gillade ritningarna för arbetet, äfvensom bestyrkta afskrifter af dertill hörande godkända betänkande och kostnadsförslag.»

Till ofvanberörda statsrådsprotokoll har föredragande departementschefen erinrat, hurusom uti särskilda, vid senare årens riksdagar väckta motioner föreslagits åtgärders vidtagande från Riksdagens sida för åstadkommande af ändrade bestämmelser i fråga om lån ur odlingslånefonden i syfte att befördra ett allmännare anlåtande af fonden. De af motionärerne framställda förslag hade visserligen icke vunnit Riksdagens bifall, men då, på sätt motionärerne jemväl framhållit, oaktadt åtskilliga lindringar af Riksdagen tid efter annan blifvit beslutade beträffande såväl annuitet som ränta å lån från nämnda fond, summan af de beviljade lånen likväl år efter år snarare minskats än ökats samt från fonden under senaste åren utanordnats endast omkring en tredjedel af dess hela belopp, ett förhållande, som med afseende å det för landets utveckling särdeles viktiga ändamål, som fonden afsåge att fylla måste anses högeligen beklagligt, hade det synts departementschefen angeläget, att en närmare utredning angående orsakerna till detta förhållande blefve verkställd och att dervid tillika toges under öfvervägande, huruvida och i sådant fall hvilka ändringar uti gällande bestämmelser i fråga om lån från fonden eller åtgärder i öfrigt lämpligen borde vidtagas, för att det med fonden åsyftade ändamål komme att kraftigare än för närvarande vore fallet befördras. Med anledning häraf hade departementschefen uti skrifvelse den 7 juni 1900 anmodat väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen att efter verkställd utredning i omförmälda hänseende inkomma med utlåtande och förslag uti ifrågasvarande ämne.

Sedan bemälda styrelser härefter beslutit att anmoda såväl hushållningssällskapens förvaltningsutskott som statens landtbruksingeniörer att inkomma med de yttranden i frågan, hvartill de kunde finna anledning, samt sådana yttranden afgifvits af samtliga förvaltningsutskott, med undantag af dem för Kronobergs, Kopparbergs, Vesterbottens och Norrbottens läns hushållningssällskap, äfvensom af samtliga landtbruksingeniörer utom af landtbruksingeniören i Norrbottens län, hvarjemte en af landtbruksingeniörerne i egenskap af sekreterare vid ett af statens landtbruksingeniörer den 28 februari samt den 1 och den 2 mars 1900

hållet möte ur mötesprotokollet återgifvit de önskningsmål, som enligt vid mötet fattade beslut borde eftersträfvast beträffande ändringar i bestämmelserna angående lån ur odlingslånefonden, hade styrelserna med skrifvelse till departementschefen af den 31 sistlidne januari öfverlemnat samtliga till styrelserna inkomna yttranden äfvensom för egen del sig utlåtitt och dervid hvar för sig afgifvit med hvarandra i hufvudsak öfverensstämmande, men i vissa afseenden från hvarandra afvikande förslag till nya villkor för lån från odlingslånefonden.

Innan departementschefen emellertid öfverginge att närmare redögöra för innehållet af dessa handlingar, ville han i korthet erinra om odlingslånefondens uppkomst samt de rörande fonden gällande villkor och bestämmelser.

Sedan lång tid tillbaka hade statsmagterna sökt att medelst beredande af lån på billiga villkor för afdikning af sankta marker uppmuntra till vattenaflednings- och odlingsföretag inom landet. Redan vid 1840—41 årens riksdag hade anvisats medel för låneunderstöd till strömrensningar, vattenaftappningar och odlingsföretag; och skulle dessa lån återbetalas på det sätt, att efter 5 års förlopp sedan medlen blifvit utbetalade skulle årligen erläggas 5 procent å det ursprungliga lånekapitalet, hvaraf först beräknades 3 procent årlig ränta för det vid hvarje liqid återstående kapitalbeloppet samt återstoden utgjorde afbetalning. Med bibehållande af 5 års räntefrihet hade vid 1844—45 årens riksdag stadgats, att amorteringen skulle utgöra 8 procent af hela den beviljade lånesumman, hvaraf godtgjordes ränta efter 2 procent för det vid hvarje liqid återstående kapital samt det öfriga utgjorde kapitalafbetalning, hvilka bestämmelser bibehållits vid 1850—51 årens riksdag.

För lån till understödjande af sjösänkningar och myrutdikningar eller andra vattenaftappningsföretag skulle enligt beslut vid 1856—58 årens riksdag efter 5 års förlopp från slutet af det år, hvarunder lånemedlen utbeholdits, årligen erläggas 8 procent å den lyftade lånesumman, hvarå räntan godtgjordes efter 3 procent af obetalda kapitalbeloppet. Denna ränta hade vid 1859—60 årens riksdag höjts till 4 procent samt vid 1862—63 årens riksdag till 5 procent. Enligt 1873 års Riksdags beslut skulle för dylika låneunderstöd, som finge utgå med belopp motsvarande halfva vattenafledningskostnaden, efter 3 års förlopp från den dag, då lånemedlen utbeholdits, årligen erläggas 8 procent å hela den lyftade lånesumman, hvaraf ränta godtgjordes efter 5 för hundra af obetalda kapitalbeloppet och det öfriga utgjorde afbetalning derå.

År 1883 hade Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts derom till Riksdagen aflåtna proposition beslutit, att en särskild fond skulle bildas

med ändamål att genom lån understödja odling af sankta trakter. Å denna fond, till hvilken under åren 1884—88 skulle ingå de till statskontoret inflytande annuiteter å odlingslån och till hvilken riksgäldskontoret skulle under samma tid, i mån af behof och uppå requisition af Kongl. Maj:t, öfverlemnade medel till så stort belopp, som jemte nyssnämnda till fonden ingående annuiter å odlingslån erfordrades till fyllande af högst 1,000,000 kronor, skulle Kongl. Maj:t ega att, i den mån fondens kapital och sedermera inflytande låneafbetalningar och räntebehållningar dertill lemnade tillgång, anvisa lån för odling af sankta trakter att utgå med högst ofvanberörda belopp enligt vissa af Riksdagen antagna och af Kongl. Maj:t enligt kungörelse den 23 september 1883 till efterrättelse utfärdade allmänna vilkor och bestämmelser. Sedermera hade Riksdagen dels år 1888, dels år 1893 och dels år 1898, hvarje gång för en tid af fem år, medgifvit, ej mindre att omförmälda annuiteter fortfarande finge till berörda fond ingå, än äfven att riksgäldskontoret skulle tillhandahålla fonden derutöfver erforderliga medel, för att ur densamma måtte kunna beviljas lån till sammanlagdt ofvan angifna belopp af högst 1,000,000 kronor för år. I fråga om de för låns erhållande ur fonden bestämda vilkor hade åtskilliga ändringar och tillägg efter år 1883 blifvit af Kongl. Maj:t och Riksdagen antagna.

Departementschefen ville härvid erinra, att bland de uti kungörelsen den 23 september 1883 upptagna vilkor vore *att* för hvarje odlingsföretag skulle fullständig, af utredning angående jordens naturliga beskaffenhet och större eller mindre lämplighet för odling åtföljd plan för arbetets utförande jemte beräkning öfver de med så väl vattenafledningen och afdikningen som odlingen förenade kostnader vara af sakkunnig person uppgjord och underställas Kongl. Maj:ts pröfning; *att* lån ur fonden kunde bestämmas till hela det belopp, hvartill enligt den fastställda arbetsplanen kostnaden för vattenafledningen och afdikningen beräknades uppgå, men att låntagare skulle genom kontant tillskott, materialier, arbete eller annat bidrag bestrida hvad till hela odlingsföretagets fullbordande kunde erfordras utöfver lånebidraget; *att* det kontrakt angående ett tillämnadt arbetes utförande, som borde med låntagare afslutas, skulle innefatta förbindelse för denne, bland annat, att, i noggrann öfverensstämmelse med fastställda arbetsplanen och under skyldighet att dervid vara underkastad vederbörandes kontroll, påbörja och fullborda såväl vattenafledningen och afdikningen som äfven odlingsarbetet inom viss bestämd tid; samt *att* å den af Kongl. Maj:t bestämda lånesumman skulle de första fem åren från

första lyftningsdagen icke erläggas någon ränta eller kapitalafbetalning, men å de under tiden lyftade belopp beräknas fem procent årlig ränta, hvilken vid de fem årens slut skulle läggas till den beviljade lånesumman; och skulle å det sålunda uppkommande beloppet erläggas, från och med sjetten året, till dess lånet blifvit slutbetaldt, en annuitet af tio procent, deraf såsom ränta skulle räknas fem procent å det oguldna kapitalbeloppet.

Redan vid 1885 års riksdag hade med anledning af en inom Riksdagen väckt motion medgifvits den ändring i dessa vilkor att annuiteten för lån ur fonden, som sedermera utbetalades, bestämdes till 8 procent, deraf som ränta beräknades 4 $\frac{1}{2}$ procent å oguldna kapitalbeloppet; och utfärdades den 19 maj 1885 kungörelse i ämnet.

Sedan jemväl vid 1888 års riksdag beslutits åtskilliga ändringar i och tillägg till vilkoren för lån från odlingslånefonden, hvilka dock icke varit af beskaffenhet att någon särskild redogörelse för desamma erfordrades, sammanfattades samtliga vilkor uti kungörelse den 27 april 1888.

I anledning af en utaf Kongl. Maj:t till 1895 års Riksdag aflåten proposition med förslag till vissa ändringar i och tillägg till de vilkor och bestämmelser, som jemlikt sistberörda kungörelse vore för erhållande af lån från odlingslånefonden stadgade, hade Riksdagen, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Eders Kongl. Maj:t föreslagit, medgifvit, att

dels lån från odlingslånefonden skulle kunna beviljas, förutom till de i nämnda kungörelse angifna företag, jemväl till utförande af sådana vattenafledningsföretag, hvilka afsåge förbättring, på annat sätt än genom s. k. täckdikning, af förut odlad åker eller äng eller vinnande af ny äng, dock, hvad dessa företag beträffade, endast under förutsättning att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen vitsordade, att jordförbättringens värde borde antagas minst motsvara låneunderstödet dubbla belopp,

dels lån från odlingslånefonden ej finge beviljas, med mindre väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen vitsordade, att, så vidt de kunde finna, laga hinder mot företagets utförande ej förefunnes,

dels ock räntan å lån, som från odlingslånefonden derefter beviljades, äfvensom å derifrån förut beviljade lån, angående hvilkas fördelning å vederbörande hemman och anteckning i jordeboken utslag icke meddelats, finge nedsättas till fyra procent, dock utan att rubbning derigenom skedde i den för lånen bestämda annuiteten.

Kungörelse angående dessa ändringar och tillägg hade af Kongl. Maj:t utfärdats den 29 juli 1895.

Slutligen hade Riksdagen år 1898, med bifall till derom af Kongl. Maj:t gjord framställning, medgifvit, att å lån, som från odlingslånefonden derefter beviljades, äfvensom å derifrån förut beviljade lån, angående hvilkas fördelning å vederbörande hemman och anteckning i jordeboken utslag icke meddelats, räntan finge nedsättas till 3,6 procent och annuiteten till 7 procent, hvarefter Kongl. Maj:t, som ansett lämpligt, att de tid efter annan meddelade bestämmelser angående lånevilkoren funnes i en författning sammanförda, den 27 maj 1898, med upphäfvande af förenämnda kungörelser den 27 april 1888 och den 29 juli 1895, utfärdat kungörelse angående vilkoren för lån från odlingslånefonden.

Enligt denna kungörelse, uti hvilken någon ändring ej blifvit sedermera gjord, vore vilkoren för lån från ifrågavarande fond så lydande:

»*Mom. 1.* För hvarje odlingsföretag skall fullständig, af utredning angående jordens naturliga beskaffenhet och större eller mindre lämplighet för odling, åtföljd plan till arbetets utförande jemte beräkning öfver de med såväl vattenafledningen och afdikningen som odlingen förenade kostnader vara af sakkunnig person uppgjord och underställas Kongl. Maj:ts pröfning.

Mom. 2. Lån från odlingslånefonden beviljas ej, med mindre väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen vitsorda, att, så vidt de kunna finna, laga hinder mot företagens utförande ej förefinnes.

Mom. 3. Till utförande af sådana vattenafledningsföretag, hvilka afse förbättring, på annat sätt än genom så kallad täckdikning, af förut odlad åker eller äng eller vinnande af ny äng, beviljas lån endast under förutsättning, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen vitsorda, att jordförbättringens värde bör antagas minst motsvara låneunderstödet dubbla belopp.

Mom. 4. Vederbörande, som erhåller lån från fonden, är underkastad alla de villkor och kontroller, som af Kongl. Maj:t pröfvas lämpliga och nödiga.

Mom. 5. Lånet kan af Kongl. Maj:t bestämmas till hela det belopp, hvartill, enligt den fastställda arbetsplanen, kostnaden för vattenafledningen och afdikningen beräknas komma att uppgå; skolande låntagaren genom kontant tillskott, materialier, arbete eller annat bidrag be-

strida hvad till hela odlingsföretagets fullbordande kan erfordras utöfver det lemnade lånebidraget.

Mom. 6. Med den, som mot åtnjutande af statslån åtager sig ett odlingsföretag, skall kontrakt i vederbörlig ordning afslutas samt af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen godkännas. Kontraktet skall innefatta förbindelse för låntagaren dels att, i noggrann öfverensstämmelse med den fastställda arbetsplanen och under skyldighet att dervid vara underkastad vederbörandes kontroll, påbörja och fullborda såväl vattenafledningen och afdikningen som äfven odlingsarbetet inom viss bestämd tid, utan att vidare väcka anspråk på ytterligare bidrag af allmänna medel, och dels att genom egna tillskott utgöra hvad som utöfver statslånet kan erfordras.

Mom. 7. För fullgörande af sådant kontrakt, äfvensom för de lyftade statsmedlens återbäring, i fall mot kontraktet brytes, skall ställas sådan säkerhet, som af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen godkännes; skolande denna säkerhet upphöra att gälla, så snart vattenaflednings- och afdiknings- samt odlingsarbetet blifvit afsynadt och godkänt.

Mom. 8. Sedan det i mom. 6 omförmälda kontrakt afslutats och säkerhet därför enligt mom. 7 blifvit stäld, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att derom underrätta statskontoret; hvarefter det åligger statskontoret att ofördröjligen låta dels i allmänna tidningarne tre gånger, dels ock genom Kongl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande i länskungörelserna en gång införa kungörelse om odlingslånets beviljande, i hvilken kungörelse de hemman eller hemmansdelar, å hvilkas egor odlingsföretaget kommer att utföras, skola uppgifvas.

Mom. 9. Lånet må ej till någon del utbekommas förr, än arbetsföretaget blifvit börjadt, men derefter få lånemedlen efter hand och i mån af arbetets fortgång lyftas vid de tider, som i kontraktet finnas utsatta eller särskildt blifvit bestämda; dock med skyldighet för vederbörande att efter utfående af den del af lånet, som enligt bestämmelse i hvarje särskildt fall får lyftas på grund deraf, att arbetet blifvit börjadt, vid hvarje af de följande lyftningstiderna, innan ytterligare låne-medel må utbekommas, hos statskontoret förete intyg af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att, enligt hvad derstädes nöjaktigt styrkts, så mycket af arbetet blifvit utfördt, som skäligen kan anses motsvara hvad i förhållande till det beviljade låneunderstödet belöper å hvad af lånet redan utbekommit; börande, så vida icke Kongl. Maj:t med afseende å särskilda förhållanden pröfvar skäligen annorlunda förordna, någon del af lånet i statskontoret innestå, intill dess vattenaflednings- och afdikningsarbetet är afsynadt och godkänt.

Mom. 10. Lånen skola af statskontoret utbetalas antingen omedelbart eller ock genom Kongl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande; börande, innan större eller mindre del af beviljad lån utbetalas, hos statskontoret företes:

a) om arbetets utförande, i enlighet med mom. 6, afslutadt och godkänt kontrakt;

b) godkänd, i mom. 7 omförmäld, säkerhetshandling för samma kontrakts fullgörande eller medlens återbäring;

c) behörigt intyg, att arbetet är börjadt;

d) en till statskontoret eller ordres stäld, af nämnda kontor godkänd skuldförbindelse, som skall innefatta vederbörandes åtagande att för lånets betalning ansvara, intill dess lånet, jemlikt kongl. kungörelserna af den 13 juni 1845 och den 3 november 1848, blifvit fördeladt på de hemman, hvilka för återbetalningen skola ansvara, och fördelningen vunnit laga kraft samt uti jordeboken på föreskrifvet sätt antecknats; och

e) af statskontoret godkänd borgen eller säkerhetshandling för den afgifna skuldförbindelsens uppfyllande.

Mom. 11. De låne- och säkerhetshandlingar, som för låneunderstöds utbekommande till statskontoret aflemnats, förblifva uti statskontorets vård; dock skola sådana handlingar, som vederbörande embetsmyndigheter kunna blifva i behof att begagna, till dem på behörig requisition utlemnas.

Mom. 12. I händelse afvikelse, utan dertill erhållen vederbörlig tillåtelse, skett från den fastställda arbetsplanen,

eller arbetet, utan att anstånd med detsammas utförande blifvit af Kongl. Maj:t medgifvet, icke inom därför bestämd tid fullbordats,

eller om, innan vattenaflednings-, afdiknings- och odlingsarbetet blifvit fullbordadt, afsynadt och godkänt, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle finna den säkerhet, som jemlikt mom. 7 blifvit för kontraktets fullgörande stäld, icke vidare vara nöjaktig, eller om, innan lånet blifvit genom laga kraft egande beslut fördeladt på de hemman, hvilka för återbetalningen skola ansvara, statskontoret skulle finna den säkerhet, som jemlikt mom. 10 e) blifvit för lånet stäld, icke vidare vara nöjaktig, och ny säkerhet, som af vederbörande myndighet godkännes, icke varder inom bestämd tid aflemnad,

eller om den bestämda annuiteten icke varder i behörig tid erlagd,

ankommer på Kongl. Maj:t att låta inställa all vidare utbetalning af statslånet samt återfordra hvad deraf uppburits, att på en gång eller

efter hand till statskontoret inbetalas inom den tid, som af Kongl. Maj:t bestämmes.

Statskontoret bör tillse, att sådan inbetalning i vederbörlig ordning ingår; och skall det åligga vederbörande att å sålunda lyftade och återburna medel jemväl erlägga fem procent årlig ränta från lyftningsdagen, till dess återbetalning sker.

Mom. 13. Alla med låneunderstöd från fonden utförda arbeten skola, så länge någon del af lånet återstår ogulden, vederbörligen underhållas af den eller dem det åligger.

Mom. 14. Å den af Kongl. Maj:t bestämda lånesumman erlägges de första fem åren från första lyftningsdagen icke någon ränta eller kapitalafbetalning, men å de under tiden lyftade belopp beräknas tre och sex tiondedels procent årlig ränta, hvilken vid de fem årens slut lägges till den beviljade lånesumman. Å det sålunda uppkommande beloppet erlägges, från och med sjette året, till dess lånet blifvit slutbetaladt, en annuitet af sju procent, deraf såsom ränta räknas tre och sex tiondedels procent å det oguldna kapitalbeloppet.

Sedan odlingslån blifvit på vederbörande hemman fördeladt och i jordebok antecknadt, eger jordegare, som sådant önskar, att, oberoende af det här ofvan stadgade återbetalningssätt, när som helst under lånetiden, sex månader efter hos statskontoret gjord uppsägning, inbetala hela det på hans hemman belöpande skuldbelopp, jemte all derå upplupen ogulden ränta.

Mom. 15. I afseende på sättet och ansvarigheten för de i nästförestående moment omförmälda inbetalningars verkställande böra ofvan åberopade kongl. kungörelser af den 13 juni 1845 och den 3 november 1848 lända till efterrättelse.

Mom. 16. Alla kostnader af hvad namn de vara må, som i följd af erhållna lån föranledts för statskontoret, skola utan undantag bestridas eller godtgöras af låntagaren.

Mom. 17. Intressenter i företag, hvar till lån från fonden erhållits, åligger att, vid afslutandet af kontrakt om arbetets utförande, öfverlemna till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, för att i dess arkiv förvaras, bestyrkt kopia af den gillade plankartan för arbetet, äfvensom bestyrkta afskrifter af dertill hörande godkända betänkande och kostnadsförslag.»

I sammanhang med frågan om ändring i dessa vilkor hade departementschefen för Kongl. Maj:t anmält en af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen gjord framställning i fråga om ecklesiastika boställens deltagande i odlingslån; och tillåter sig

utskottet hänvisa till statsrådsprotokollet i hvad sistnämnda fråga vidkommer.

Öfvergående att redogöra för innehållet af ofvanberörda, af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen öfverlemnade yttranden från hushållningssällskaps förvaltningsutskott samt landtbruksingenjörer, ville departementschefen till en början framhålla, hurusom uti samtliga dessa yttranden, med undantag allenast af de från Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott samt landtbruksingenjören i Vesterbottens län, åtgärder i syfte att underlätta odlingslånefondens användning blifvit föreslagna.

Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott hade för sin del ansett, att orsaken, hvarför fonden icke i önskvärd grad tagits i anspråk, numera icke kunde härledas från beskaffenheten af de fastställda lånevilkoren, utan vore att söka förnämligast i de ogynsamma konjunkturen, under hvilka vårt lands jordbrukare de senare åren arbetat; och hade utskottet vid sådant förhållande icke ansett sig kunna anvisa någon åtgärd såsom egnad att undanrödja nämnda förhållande.

Landtbruksingenjören i Vesterbottens län hade meddelat, att, hvad nämnda län beträffade, under de senaste åtta åren någon ansökning ej inkommit angående dylikt låns erhållande, beroende dels derpå, att inom länet några större egendomar ej funnes, dels ock derpå, att i de fall, der fråga om understöd för utdikningsföretag inom länet förekomme, desamma i allmänhet vore af beskaffenhet att kunna vinna anslag från frostminskningsfonden.

Jemväl uti åtskilliga andra af de inkomna yttrandena än nyssnämnda förvaltningsutskotts hade såsom en af hufvudorsakerna till fondens ringa användning angifvits de för närvarande rådande konjunkturen. I öfrigt hade en mängd olika grunder till berörda förhållande samt förslag i syfte att deri verka ändring blifvit framställda.

Samtliga anmärkningar och ändringsförslag af vigt afsåge antingen de för lån ur fonden gällande vilkor eller ock vissa stadganden uti gällande dikningslag; och ville departementschefen här lemna en öfversigt af hvad i dessa hänseenden förnämligast anförts.

Svenska staten hade ej visat sig villig till några uppoffringar för det med odlingslånefonden afsedda ändamålet. Mot den bästa säkerhet försträckte staten den enskilde medel till odlingsföretag mot en ränta, som understundom öfverstigit statens egen inlåningsränta och på i öfrigt betungande vilkor, och detta, ehuru statens egen fördel vore nära förbunden med dylika företag, då genom vattenreglering och odlingsföretag staten erhöle nya eller förbättrade skatteobjekt, som för all fram-

tid ökade statsverkets inkomster, under det att den enskilde i de flesta fall blott bekomme en afkastning, motsvarande en ganska låg ränta på hans i och för odlingen använda kapital.

Då ur odlingslånefonden endast lemnades lån till markens torrläggning, men ej till dess odling, återstode, särskildt beträffande den förut ej uppodlade marken, för att kunna tillgodogöra sig inkomst af vattenafledningsföretaget, en mängd kostnader, såsom markens uppodling, byggnaders uppförande, vägars anläggande m. fl. utgifter, för hvilka kostnader, som ofta uppginge till vida mera än torrläggningskostnaden, jordbrukaren ej sällan behöfde upplåna medel, men då redan statens förmånsrätt för odlingslånet minskat belåningsmöjligheten mot säkerhet i egendomen, vore säkerhet för det nya lånet ofta svår att anskaffa.

När odlingslånefonden vid 1883 års riksdag beslutats, hade i icke ringa mån de förut för dikningslån gällande bestämmelserna skärpts. Sälunda hade bland annat stadgats, att i stället för den räntefrihet under 3 år, som förut varit medgifven, anstånd med räntan lemnades i 5 år, efter hvilken tid den upplupna räntan skulle läggas till kapitalet, hvarjemte på samma gång annuiteten höjdes från 8 till 10 procent. Visserligen hade vid 1895 och 1898 årens riksdagar lindringar i dessa afseenden beslutats, men ytterligare medgifvanden syntes behöfliga såväl med hänsyn till ränta som amortering.

Då fråga uppstode om vattenreglering och torrläggning af en större komplex utaf vattensjuka marker, hvilka vanligtvis innefattade jord af mycket olikartad beskaffenhet, så hade på senare tider vägrats anslag på samma gång ur frostminskningsfonden och lån ur odlingslånefonden till sådana vattenaflednings- eller dikningsföretag, som afsåge dels frostförande, men till odling otjenlig mark, och dels odlade eller odlingsbara egor. Äfven om staten till hälften bekostade utdikning af frostförande mark, saknade dock jordegaren i de flesta fall medel till sådana jordförbättringar, enär de först i en framtid lemnade någon ersättning för derå nedlagda kostnader. Om dertill kombinerade lån och anslag till ifrågavarande vattenregleringar beviljades, skulle detta i hög grad underlätta och befrämja det ändamålsenliga tillgodogörandet af landets mossar och sankmarker. Förut hade instruktionen för statens landbruksingeniörer innehållit föreskrift om, att då inom samma företag förekomme dels mark, för hvars afdikning söktes anslag utan återbetalningsskyldighet och dels egor, för hvilkas afdikning söktes lån, skulle dessa egoslag och till dem hörande diken upptagas å skilda ritningar och i skilda kostnadsförslag m. m., men som ett sådant särskiljande i de flesta fall visade sig omöjligt, nemligen der samma dike

berörde eller afledde vatten från båda de olika egoslagen, hade denna bestämmelse i senare instruktion borttagits. Någon instruktion för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen, huru de vid pröfning af ansökningar rörande kombinerade lån och anslag borde förfara, finnes ej heller, ehuru en sådan syntes vara af behovet påkallad.

När fråga uppstode om torrläggning och odling af vattenskadade marker, vore anskaffandet af medel till bestridande af kostnaderna för undersökningens verkställande och plans uppgörande vanligen de svårigheter, som först mötte. Om staten såsom i Finland och annorstädes ombestyrde och bekostade undersökning och arbetsledning, vore därför redan mycket vunnet.

Den omständigheten, att numera ecklesiastika och andra publika hemman icke finge lån från fonden, blefve oftast afgörande för ett dylikt företags utförbarhet, till stor skada för öfriga intressenter. Det syntes dock, som om, då staten beviljade medel till underlättande af de stora odlingsmarkernas torrläggning, densamma borde tillse, såväl att, när staten för egen jord vore i företaget intresserad, staten främjade nyttiga företags framgång, som ock att innehafvare af dylik jord kunde komma i åtnjutande af odlingslån utan att oskäligt betungas. Att förhindra innehafvare af ecklesiastika boställen att för dessa få del af odlingslånen hade flerstädes haft en hämmande inverkan på odlingsföretag, och särskildt hade uppgifvits, att på Gotland dikningsföretag af denna anledning måste inställas eller uppskjutas på obestämd tid. Likaså hade den nu gällande bestämmelsen, att en kronoarrendator eller boställsinnehafvare skulle utfärda särskild förbindelse med personlig borgen för sin andel i lånet, syntes vara orättvist betungande för honom och haft till följd, att han komme i en oförmånligare ställning än andra intressenter. Följden häraf hade blifvit, att arrendator eller boställsinnehafvare, som ej ansett sig kunna under den tid han innehade egendomen skörda frukterna af nedlagdt arbete och kostnad uti vattenafledningsföretag, icke deltagit häri, hvarför från det ecklesiastika bostället eller kronohemmanet måst enligt 76 § dikningslagen för alltid utbrytas jord till skada för hemmanet med afseende å dess egofigur.

Hindrande vore ock den af delegare och borgesmän äskade ansvarighet. De uti kungörelsen den 27 maj 1898 föreskrifna borgensförbindelser utgjorde ett af de största hindren för odlingslånefondens anlåtande, och då odlingslån erhöles endast för utförande af vattenafledning och dikning, men ej för odling, vore det orimligt att, på sätt i mom. 7 stadgades, fordra ansvar äfven för det sistnämnda arbetet. I de flesta fall vore dikningsarbetet beroende af flere delegare, som

genom laga kraft egande bestämmelser enligt dikningslagen kunde tvingas att fullgöra sin dikning. Men så vore ej fallet med odlingsarbetet, och sedan torrläggingsarbetena fullbordats samt lånemedlen på grund deraf lyftats, inträffade någon gång, att jordegare saknade nödiga medel för att kraftigt påskynda odlingsarbetet. Om dessa blifvit liknöjda att odla, när de märkt, att tillgångarne utsinat, och därför så småningom upphört med odlingsarbetet, kunde det för borgesmännen blifva svårt och mången gång omöjligt att ansvara för odlingarnes fullbordande, särskildt då jordegaren icke allenast sjelf vägrade att utföra odlingsarbetet, utan äfven förbjöde andra att på sin bekostnad verkställa detsamma. Odlingstvång vore obehöfligt, då till skydd för inteckningshafvarne vore bestämdt, att hemmanet skulle redan genom vattenafledningen och dikningen förbättras med minst fulla lånebeloppet. För den, som kunde och ville rätt sköta sin jord, vore tvånget obehöfligt, och beträffande den jordegare, som saknade vilja eller förmåga härtill, utgjorde odlingstvånget ingen garanti för jordens ändamålsenliga häfdande, om än derigenom framtvingades odlingsmarkens upplöjning före odlingsarbetets afsynande, då han strax derpå kunde låta ogräset växa och i öfrigt vansköta odlingen eller underlåta markens häfdande som åker, hvarigenom den upplöjda ängens värde snarare blefve minskadt än ökad. Om upptagna afloppskanaler och afloppsdiken underhölles, borde icke odlingsmöjligheten försämrast, och kunde dennas befintlighet vara lika mycket värd som en mindre väl utförd nyodling. Hvad de sex norra länen beträffade, vore vilkoret om odling omöjligt att fylla, därför att vid större afdikningsföretag den i allmänhet vidsträckt sankmarken vore för långt aflägsen från närmaste bebyggda ort, hvadan väg- och nybyggnadsanläggningar först måste bekostas eller föregå odlingen, hvarjemte ett forceradt odlingsarbete vore alltför dyrt i dessa glest befolkade trakter. Borttoges odlingstvånget, skulle statens kostnader för inspektion af odlingsarbetet upphöra, men om odlingstvånget ändock ansåges nödvändigt böra kvarstå bland lånevilkoren för att sporra jordegaren, så hade statsverket för öfrigt tillräckliga garantier för lånemedlens utbekommande genom att säga upp lånet på den hemmansdel, hvars egare ej fullgjorde odlingsskyldigheten. Lånet vore nemligen vanligtvis infördt i jordeboken, innan odlingen verkställdes, och derefter svarade hvarje delegare för sin annuitet, hvilken utginge med förmånsrätt och uttoges i sammanhang med kronoutskylderna, och i alla händelser vore det med rättvisa och billighet förenligt, att bestämmelserna så ändrades, att ansvaret för försummadt odlingsarbete drabbade den försumlige allena.

Rörande den i mom. 10 af kungörelsen den 27 maj 1898 omfördä borgen för odlingslånets inbetalning hade anförts, att denna endast borde ifrågakomma, då kostnaderna öfverstege det genom vattenafledningen och dikningen uppkommande jordförbättringsvärdet, hvilket ytterst sällan inträffade.

Vidare hade anmärkts, att om utdikningen bestämts genom syn enligt dikningslagens föreskrifter, borde dikningsskyldigheten vara bunden vid den förbättrade jorden och ej vid personliga innehafvaren. I dikningslagen § 79 finnes dock en bestämmelse, som kunde vålla mycket obehag och stora svårigheter, nemligen föreskriften derom, att, i fall jorden bytte egare, den nye egaren skulle vara pliktig att taga del i företaget, men ej svara för bidrag, som förfallit till betalning, innan han blefve egare. Här skulle kunna inträffa, att ansvaret blefve personligt och ej vidhöftade jorden samt att, om den gamle jord-egaren vore insolvent att gälda sin likvid för de under hans tid gjorda förbättringarna, den nye egaren skulle få mottaga hemmanet utan skyldighet att lemna något slags ersättning vare sig genom jordafträdelse eller penningar till meddelegarne i företaget, hvilka bekostat förbättringen, och detta, ehuru den nye egaren skördade all vinst af det utförda arbetet. I dylikt fall skulle öfriga delegare i företaget eller borgesmännen nödgas betala den på ifrågavarande egendom belöpande andelen i kostnaden för företaget och i statslånet, hvilket vore obilligt. Lämpligt hade därför ansetts vara, att jordens egare utan nyss nämnda inskränkning skulle svara för kostnadernas gäldande och sista meningen af 79 § alltså utgå. En jordegare, som antingen af tredska eller oförmåga lyckades undandraga sig sitt ansvar i afseende på diknings-skulden, borde kunna tvingas att afsäga sig båtnaden af företaget, hvarigenom meddelegarne i ett företag i väsentlig mån skyddades för de förluster och trakasserier, som de eljest lätt kunde iråka, och borgesmännen i samma mån vore vida bättre skyddade, än hvad nu vore fallet. En revision af dikningslagens 76 och 79 §§ i denna rigtning vore därför af största vikt, och derigenom blefve borgensförbindelserna för odlingslån både drägliga och möjliga att fullgöra.

Afven hade ansetts, att mellan föreskrifterna i mom. 7 och 10 af åberopade kungörelse förefunnes en bristande öfverensstämmelse, som afskräckte mängen från att inlåta sig på odlingsföretag. Då mom. 7 föreskrefve, att ansvarsskyldigheten för kontraktets fullgörande upphörde, så snart vattenaflednings-, afdiknings- och odlingsarbetet blifvit afsynadt och godkänt, innehölle mom. 10 d) åter bestämmelse, att, innan någon del

af lånet utbetalades, hos statskontoret skulle företes en skuldförbindelse, som innefattade vederbörandes åtagande att för lånets betalning ansvara, intill dess lånet blifvit fördeladt på de olika hemmanen och fördelningen vunnit laga kraft samt uti jordeboken antecknats. Dessa båda bestämmelser innebure en motsägelse. Sedan lånet blifvit fördeladt på de hemman, som ansvarade för återbetalningen, skulle vederbörande vara befriade från all ansvarsskyldighet enligt mom. 10, men då vattenaflednings- och dikningsarbetets godkännande samt fördelningen på hemmanen föreginge odlingsarbetets fullbordande, kvarstode enligt kontraktet och den för dess fullgörande aflemnade säkerhetsförbindelsen ansvarsskyldigheten, tills odlingen blefve färdig, mången gång 10 år och derutöfver från det lånet beviljades.

Till öfriga bestämmelser rörande odlingslånefondens anlåtande, hvilka ansetts innebära en fara för låntagare, hörde stadgandet i mom. 4 af kungörelsen den 27 maj 1898. Skulle nemligen de vilkor, som af Kongl. Maj:t pröfvades nödiga, utgöra en förändring i den plan, som blifvit genom laga kraft egande syn enligt lagen om dikning och annan vattenafledning bestämd, kunde åberopade moment blifva betänkligt, derest ej alla delegarne vore lånesökande. Emedan icke lånesökande intressenter endast hade att hålla sig till synemännens laga kraft egande utlåtande enligt dikningslagens 51 och 63 §§ och icke vore skyldige att bekosta större eller andra arbeten, än der föreskrefves, och ej heller behöfde åtnöjas med mindre, kunde svårlösta rättstvister uppkomma. Följden af en ändring i synemännens utlåtande blefve nog också den, att lånesökandena finge betala alla kostnader, om hvilka hvarken synemännens utlåtande eller det vid synen upprättade förslaget upptoge någon bestämmelse. De i nämnda moment åsyftade vilkoren borde med de föreskrifter, som nu funnes, inskränka sig till sådana, som ej afsåge ändring i planen eller synemännens utlåtande, eller ock borde de paragrafer i dikningslagen, som omöjliggjorde en full tillämpning af ifrågasvarande mom. 4, ändras så, att vederbörande låntagare från odlingslånefonden, ställda emellan Kongl. Maj:ts vilkor för lånens erhållande och icke låntagande intressenters i företaget rättigheter icke blefve straffade, vare sig de stödde sig på den af Kongl. Maj:t vilkorligen fastställda planen eller på synemännens laga kraft egande utlåtande.

Äfven andra stadganden hade uppgifvits tarfva en förändring, enär de ansetts kunna gifva anledning till årslånga tvister. Bland dessa nämndes dikningslagens stadganden i § 61 om eftergradering och i § 72 rörande frågan, om företag skulle anses förfallet, derest det icke blifvit bragt till slut inom föreskrifven tid, samt jemförda med vissa stadganden i ofvan

åberopade kungörelses mom. 12 om lånets inbetalning och mom. 14 om räntevilkoren och lånefördelningen. I dessa moment stadgades nemligen, att lånens inbetalning skulle verkställas från och med det 6:te året efter första lånesummans utbekommande. Denna tid måste dock i allmänhet anses för kort, ty grunden för kostnads- och lånefördelningen blefve ej definitiv, förrän tiden för begärande af ny eller slutlig uppskattning af jordförbättringen, enligt 61 och 62 §§ i gällande dikningslag, gått till ända, och, om sådan uppskattning komme till utförande, icke förr, än denna nya förrättning vunnit laga kraft; och om någon gång odlingslån beviljats äfven för de hemman, hvars egare afsagt sig båtnaden enligt 76 § dikningslagen, kunde ej odlingslånet inskrifvas på sagda jord, förrän utbrytning verkstälts; men för att utbrytning skulle kunna ske med full tillförlitlighet, borde tiden för påkallande af ny gradering enligt 61 och 62 §§ dikningslagen hafva gått till ända, d. v. s. kalenderåret näst efter det, då företaget fullbordades.

Stadgandena i mom. 3 och 5 i kungörelsen den 27 maj 1898, angående bestämmandet af odlingslånets belopp, hade i nästan alla yttranden klandrats i hvad de afsåge med olika egoslag varierande grunder för beräkning af lånebelopp, derest i ett och samma företag inginge torrläggning af jord, hvaraf endast viss del odlades, men annan del icke. En betydelsefull olägenhet, som följde af dessa olika beräkningsgrunder, vore den omständigheten, att det beviljade lånet, som, hvad den odlade jorden vidkomme, icke finge öfverstiga hälften af den uppskattade jordförbättringen, derigenom sällan försloge till arbetets utförande och afslutning. Så länge arbetsdirektionen hade odlingslånet att röra sig med, vore svårigheterna öfvervinneliga, men sedan dessa medel tagit slut, måste direktionen genom instämmande till laga domstol söka af en tredskande delegare utkräfvä hans andel, hvarvid nästan öfverstigliga svårigheter kunde uppstå, om intressenterna vore många och spridda på olika, vidt skilda orter. Kunde lån beviljas till hela eller åtminstone tre fjerdedelar af den uppskattade jordförbättringen utan hänsyn till egoslag, bortfölle en stor del af de svårigheter, som nu förefunnes, och lånen blefve mera begärliga.

Såsom en ytterligare anledning till jordegares ringa benägenhet för att anlita odlingslånefonden uppgäfves slutligen vissa omkostnader och olägenheter af den vidlyftiga kontrollen, enligt mom. 4—6 i ofvannämnda kungörelse, deribland särskildt den i vissa fall ifrågakommande utgiften för afsyningen af vattenaflednings- och dikningsarbetet samt svårigheten att samtidigt hafva alla diken uti afsyningsfärdigt skick.

I detta sammanhang hade derjemte erinrats, att en del omkostnader

skulle besparas, derest behörig syneförrättare finge med laga verkan verkställa de nu åt endast landtmätare förbehållna förrättningar, som afsåge utbrytning af jord enligt 76 § dikningslagen samt egoutbyten, föranledda af vattendrags rätning och dylikt.

Härförutom hade en del mindre väsentliga anmärkningar och förslag blifvit framställda, för hvilka departementschefen emellertid icke ansåge sig behöfva närmare redogöra.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen hafva uti sin ofvanberörda skrifvelse den 31 sistlidne januari för egen del till en början redogjort för sina åsikter om orsakerna till odlingslånefondens ringa användning samt om medlen att åstadkomma ändring i detta förhållande; och hade styrelserna dervid anfört följande:

Vid odlingslånefondens inrättande år 1883 hade den för odlingslånen fastställda räntan utgjort 5 procent, hvilken räntesats sedermera genom kungörelsen den 27 april 1888 nedsatts till $4\frac{1}{2}$ procent. Under de tider, då allmänna räntan varit uti ständigt sjunkande, penningtillgången inom landet riklig och tillfälle förefunnits till erhållande af lån till billigare ränta emot inteckning i jordbruksfastighet utan iakttagande af de med statens odlingslån förenade skyldigheter och formaliteter, måste den af staten fordrade räntesatsen anses för hög. När sedermera räntan å odlingslånen enligt kungörelsen den 29 juli 1895 nedsatts till fyra samt enligt kungörelsen den 27 maj 1898 ytterligare till tre och sex tiondedels procent, hade industrien samt jernvägsbyggandet inom landet utvecklats sig uti en omfattning, som stegradt arbets- och materialprisen till en höjd, der jordbruket för tillgodoseende af sitt behof utaf arbetskraft icke kunde täfla, i synnerhet då motsvarande höjning i priset å landtmannaprodukter ej egt rum och fråga varit om företag, af hvilka vinst ej genast kunde vara att påräkna. Dertill komme, att vid afdikningsarbeten, förutom torrläggningskostnaderna, den utvidgade odlingsarealen påkallade ytterligare utgifter för uppförandet af nya byggnader, användande af större arbetspersonal, anskaffande af flera dragare, arbetsmaskiner m. m., hvilket allt förutsatte ökad rörelsekapital.

Alla dessa omständigheter hade minskat sannolikheten för att odlingsföretag under de senare åren skulle visa sig lönande och dermed äfven hågen för nya företag, som under de rådande konjunkturerna måhända skulle blifva förlustbringande. Inom vissa orter, der afdikningsföretag uti ej obetydlig omfattning med stöd af odlingslån företagits, hade dessa omfattat de mest lönande tillfällena samt torrläggnings- och odlingsarbeten dermed toge ännu vederbörandes krafter så

i anspråk, att benägenheten för nya företag aftagit, helst försigtigheten bjudit att först afvakta erfarenhet om resultatet af redan verkställda odlingsarbeten.

Dessa förhållanden utgjorde enligt styrelsernas mening de förnämsta och viktigaste orsakerna till odlingslånefondens minskade användning.

Med det sagda ville dock styrelserna icke hafva förnekat, att äfven vissa af bestämmelserna för erhållande af lån från nuvarande odlingslånefonden och andra dermed sammanhängande stadganden kunde hafva medverkat dertill, att samma fond mindre anlåtats, och hade styrelserna därför ansett sig böra tillse, i hvad mån ändringar i dessa bestämmelser och stadganden kunde anses vara af behovet påkallade.

Sedan lång tid tillbaka hade af statsmagtarna erkänts rättmätigheten deraf, att staten gjorde uppoffringar för landets afdikning och odling, om ej genom direkta anslag, så dock medelst lån på billiga villkor. Beskaffenheten af dessa villkor syntes icke kunna eller böra bestämmas en gång för alla, utan syntes desamma böra lämpas efter tidsomständigheterna. Då, såsom i det föregående blifvit antydt, landtbruket för närvarande arbetade under jemförelsevis tryckta förhållanden, syntes omständigheterna påkalla, att villkoren för ifrågavarande understöd bestämdes så, att det blefve för brukarne af Sveriges jord fördelaktigt att deraf begagna sig. Uppodlingen eller förbättrandet af denna syntes vara ett i och för sig så viktigt och på samma gång i hela landets ekonomiska och sociala utveckling så djupt ingripande ändamål, att det väl förtjenade att på det allvarligaste uppmärksammas, hvilka åtgärder borde vidtagas för detsammans vinnande.

Den uppfattning, som vid odlingslånefondens inrättande 1883 blifvit den bestämmande, hade deremot varit, att staten icke borde och icke behöfde göra några som helst uppoffringar för odlingsbar vattensjuk marks torrläggning, utan endast med sin kredit stödja enskildes, af eget välförstådt intresse framkallade sträfvanden för höjande af egen jords afkastningsförmåga. Vinsten af dessa sträfvanden tillfölle den enskilde, som därför borde ersätta staten dess kostnader för lånen så till kapital som ränta, ett anspråk, hvori man för öfrigt förväntade ett korrektiv mot enskildes inledande i företag af tvifvelaktigt värde. Derifrån härledde sig ock påtagligen villkoren, att staten skulle genom nödig kontroll ega säkerhet för lånens rätta användning samt återbetalning äfvensom andra bestämmelser, hvilka vid ett i sakens innebörd mindre inträngande betraktelsesätt möjligen kunde anses obohöfligt stränga eller tillkomna endast för att trygga staten emot penningförlust, men som vid en närmare granskning af de ifrågavarande bestämmelserna

med tydlighet visade sig vara en följdriktig utveckling af nyss anförda hufvudvilkor. Bestämmelserna afsåge nemligen kontroll öfver att statens understöd icke missbrukades, utan användes på ett ändamålsenligt sätt, så att afsigten icke förfelades, utan en påräknad allmän vinst genom ökad odling ernåddes, hvarförutom staten, som för sitt lån be-tingat sig bästa förmånsrätt, velat tillse, att denna förmån icke medförde förfång för andra rättsegare och derigenom i viss mån skadade fastighetskrediten.

Tid efter annan hade framställningar gjorts om beviljande af några års räntefrihet åt låntagare från odlingsfonden. Det viktigaste skälet för en sådan förmån utgjorde den omständigheten, att afdikningsarbetets utförande toge flera år i anspråk, och att i allmänhet först efter verkställd odling vinsten kunde vara att påräkna. Lades härtill, att låntagaren stundom kunde behöfva af egna tillgångar tillskjuta hvad som för vattenafledningsarbetets verkställande kunde erfordras utöfver statslånet samt att den förbättrade jordarealens brukning, särskildt under de första åren, påkallade utgifter för byggnader, vägar, inventarier m. m., syntes det ej kunna förekas, att odlaren då vore i behof af den eftergift i berörda hänseende, som kunde medgifvas.

Den räntefria tidens längd hade i allmänhet föreslagits till fem år, och visserligen vore det sannolikt, att ett större, omfattande dikningsföretag erfordrade denna och äfven längre tid för utförandet, men svårigheten, för att ej säga omöjligheten, att på förhand beräkna, huru många frihetsår kunde i ena eller andra fallet behöfvas, hvilket behof ej alltid vore beroende af större eller mindre i företaget ingående jordareal, vållade, att en för alla låntagare lika lång räntefrihet måste bestämmas, och dervid syntes en period af tre år tills vidare vara lämplig.

Med nu gällande höga räntesatser kunde visserligen den för odlingslån fastställda räntan af $3\frac{6}{10}$ procent för närvarande anses för låntagare fördelaktig. Erfarenheten gäfvade dock vid handen, att vaxlingar i räntan alltid förekomme, i följd hvaraf den slutsats kunde dragas, att nuvarande tid af höga räntor kunde komma att efterträdas af en tidrymd, då låga räntesatser komme att råda, och i alla händelser syntes med visshet kunna påstås, att statens inlåningsränta vore väsentligen lägre än den allmänna låneräntan. Om statslånen skulle beviljas emot lägre ränta än den nu och i allmänhet för staten gällande eller emot 3 procent, samt derjemte, såsom ofvan föreslagits, beviljades räntefrihet under 3 år, räknadt från dagen för första låneandelens lyftande, skulle visserligen sådant medföra någon uppoffring för staten, men i förhållande till det viktiga statsändamålet med

odlingslånefonden borde denna uppoffring ej kunna anses såsom en större förmån för jordbruket, än omständigheterna för närvarande betingade, under förutsättning, att odningslånefonden skulle blifva väsentligt mera använd än hittills. Ett stöd för denna åsigt syntes ock kunna åberopas i det förhållandet, att, förutom vissa års räntefrihet, räntan å lån, som före odningslånefondens inrättande lemnats till vattenaftappingar och odningsföretag, varit under vissa tidsperioder lägre än den ränta, som lån från nuvarande odningslånefonden betingat, och detta, oaktadt statsverkets finansiella ställning under de perioder, då lågränta och viss räntefrihet bestämts, icke kunde anses fördelaktigare, än under senaste åren varit händelsen. För sin del hölle styrelserna också före, att en nedsättning af låneräntan i förening med 3 års räntefrihet vore det verksammaste medlet för främjande af odningslånefondens ändamål, och styrelserna tvekade därför icke att hemställa om sagda räntefrihet och om låneräntans bestämmande till 3 procent för år räknadt. Skulle detta förslag vinna afseende, borde såsom en följd deraf annuiteten minskas till sex procent. Derigenom skulle amorteringstiden förlängas från nu bestämda 21 år till 24 år, hvilket i och för sig icke innebure någon särskild uppoffring.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen hade vidare, under erinran, hurusom i syfte att förebygga olägenheterna för privata rättsegare af den förmånsrätt, som staten fordrade för odningslånefondens annuiteter, år 1883 bestämts, att låntagare skulle förbinda sig att med egna medel bekosta odling af den jord, som med statslån torrlades, att den beräknade torrläggingskostnaden då utgjort den gräns, hvilken lånet ej finge öfverskrida, men att, sedan 1895 års Riksdag på derom af Kongl. Maj:t gjord framställning medgifvit utsträckning af odningslånefondens användning äfven till torrläggning af jord, som icke skulle odlas, dock med det förbehåll, att jordförbättringens värde borde antagas minst motsvara låneunderstödet dubbla belopp, med egoslagen varierande grunder för beräkning af lån till torrläggningsarbeten vore införda, anfört, att svårigheter icke mött för tillämpning af dessa grunder i de jemförelsevis få fall, der företag omfattat uteslutande jord af ena eller andra slaget, och de bestämda grunderna hade då ock vunnit tillämpning vid låneföretagens införande i jordeboken. Deremot blefve förhållandet annorlunda vid företag, der de olika ego-grupperna vore blandade om hvarandra, och sådana vore de allra flesta företagen. Beträffande lånebeloppens begränsning för dessa vore icke meddelade speciella detaljföreskrifter, utan hade för sådana fall tillämpats ett förfarande, som åtminstone formelt slöte sig till de förenämnda

olika grunderna, hvilka man sålunda sökt behörigen beakta vid lånebelopps bestämmande.

När odlingslån beviljats, använde påtagligen vederbörande arbetsdirektion detsamma till torrlägningsarbetenas utförande så långt det räckte, och något hinder deremot förefunnes ej i de för odlingslånen gällande bestämmelserna. Dermed fördelades lånet faktiskt efter 40 § dikningslagen, enligt hvilken alla egoslag vore likställda, hvaraf åter följde, att det efter enahanda grund måste införas i jordeboken utan någon hänsyn till de från i sagda paragraf af dikningslagen afvikande grunder, efter hvilka lånebeloppet beräknats, och hvilkas tillämpning vid arbetets utförande och vid jordeboksdebitering i många fall skulle föranleda ett inveckladt bokhålleri, öfver hvilket ingen kunde vaka. Vid de »blandade företagen», således vid de allra flesta, blefve sålunda faktiskt alla egoslag redan nu likställda med hänseende till gravationerna, och den för odlingslånen gällande skilnaden mellan olika egoslag hade ej verkat på annat sätt, än att den i vissa fall något reducerat lånebeloppet, hvarvid reduktionen beträffande ett för flera jordegare gemensamt företag på grund af 40 § dikningslagen skett efter en för alla egoslagen gemensam procent af motsvarande förbättringsvärde. Några skäl syntes emellertid ej förefinnas för bibehållandet af en bestämmelse, hvarigenom under vissa förhållanden gynsamare lånevilkor lemnades för utdikning af till odling afsedd jord än för torrläggning af vattensjuk åker, då det såväl ur nationalekonomisk synpunkt som för den enskilde måste anses fullt ut lika viktigt, att den redan odlade vattensjuka marken fullständigt utdikades, som att nya odlingstillfällen bereddes.

Under sådana omständigheter syntes det ej böra möta betänkligheter att, på sätt i många af de inkomna yttrandena yrkats, införa denna likställighet mellan olika egoslag redan vid lånebeloppets bestämmande, och detta så mycket hellre, som den nödvändiga säkerheten för annuiteternas gäldande till staten, likasom skyddet för enskildes rätt, kunde tillräckligt betryggas derigenom, att lånet bestämdes till endast så stor del af torrlägningskostnaden, att detsamma ej öfverstege en viss procent af den mot torrläggningen svarande jordförbättringens värde.

I fråga om det procenttal, som härvid borde bestämmas såsom det högsta, efter hvilket odlingslån borde få beräknas, hade emellertid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen stannat i olika meningar, grundande sig derpå, att, under det väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för sin del förordat borttagande af allt odlingstvång,

landtbruksstyrelsen ansett, att såsom vilkor för erhållande af lån till företag, afseende odling af sank mark, borde bestämmas, att all verkliga odlingsbar mark också skulle odlas, och att således det nu föreskrifna odlingstvånget borde bibehållas.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade i dessa afseenden anfört:

Det s. k. odlingstvånget hade faktiskt upphört med kungörelsen den 29 juli 1895, enär derigenom medgifvits lånerätt för afdikning af jord, som ej skulle odlas. Lånesökande hade efter denna tid visserligen iklädt sig odlingsskyldighet, men hade detta, der det ej berott af gammal vana, till hufvudsaklig del egt sin grund i det förhållande, att med åtagen odlingsskyldighet följt utsigt till högre lån.

Men när det mot torrläggningen svarande jordförbättringsvärdets inflytande å lånebelopps storlek skulle blifva enahanda för alla egoslag och lånerätten således ej skulle ökas genom åtagen odlingsskyldighet, måste deraf uppstå benägenhet hos de lånesökande att i ingifvande arbetsplaner upptaga endast vattenafledning och dikning, men ej odling. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen betviflade, att mot sådant tillvägagående skulle finnas något verksamt korrektiv, enär det enda härför användbara, eller en återgång till de före 1895 gällande bestämmelserna, väl ej vore tänkbar. Under sådana förhållanden vore ock nödigt, men äfven tillräckligt, att, för tryggande af statens säkerhet för lånens återbetalning och framför allt för minskande af denna säkerhets intrång å enskild rätt, tillse, det lånebeloppet icke öfverstege en allt för stor del af den genom torrläggningen uppkommande jordförbättringens värde.

Gifvet vore, att med odlingstvångets upphörande under den här ifrågasatta formen äfven skulle upphöra de med sagda tvång förenade svårigheter, öfver hvilka nu med fog klagades. Återstode då att tillse, om samtidigt uppkomme olägenheter, öfvervägande fördelarna.

Främst mötte då frågan, huruvida derigenom skulle förfelas fondens ändamål, d. v. s. den vattensjuka markens bringande i kultur, hvartill bland annat hörde, att den jord odlades, som vore för odling lämplig. Men härför vore ej nödigt, att odling framtvingades under hvilka förhållanden som helst, exempelvis då knapp penning- eller arbetare-tillgång fördyrade och försvårade arbetet. Redan under nu rådande förhållanden kunde man, såsom af en bifogad tabell framginge, ibland spåra en viss benägenhet hos lånesökande att, till förebyggande af olägenheter af forcerad odling, vid lånekontrakts uppgörande betinga sig en ganska rundlig tid för odling, och ofta erhöles äfven på ansökan anstånd med odlingsarbete.

Icke desto mindre måste styrelsen antaga, att odlingsskyldighetens fullständiga eftergifvande skulle än mera försena odlingens fullbordande, men deremot kunde det ej gerna tänkas, att verkligt odlingsvärd jord icke skulle förr eller senare komma under plog, något hvartill ju den egna nyttan alltid manade. På grund deraf måste styrelsen antaga, att odlingsskyldighetens eftergifvande väl skulle något försena, men deremot icke förhindra målets uppnående.

Vidkommande dernäst frågan om säkerheten för lånet och dennas intrång på enskild rätt, vore att märka, att risken i dessa hänseenden vore störst, då litet eller intet af lånet amorterats, men i alla händelser borde, så snart lånet antecknats i jordeboken, statens fordran vara väl betryggad. Återstode då inteckningshafvares risk, men denna vore naturligtvis redan nu större, när litet eller intet af odlingen verkstälts, och under sådana förhållanden skulle påtagligen ett lån till större del af den uppskattade jordförbättringens värde — det nuvarande förhållandet — medföra större risk än ett lån till mindre del af samma värde. I den mån som lånet amorterades, minskades ifrågavarande risk, och det vore omöjligt att afgöra, om och när ett mindre lån i förening med mindre långt hunnen odling jemnt motsvarade risken af ett större lån i förening med längre framskriden odling. I alla händelser syntes skillnaden icke vara afsevärd, i synnerhet som antagligen odlingsskyldighetens eftergifvande kunde föranleda lägre uppskattning af jordförbättringen genom torrläggningen, hvaruti läge en välbehöflig motvigt mot den anledning till yrkanden på hög uppskattning, som läge i lånebeloppets beroende af jordförbättringsvärdet.

Men vid bedömande af frågan, huruvida odlingsskyldighetens eftergifvande kunde förväntas medföra olägenheter, syntes bästa stödet kunna hemtas från förhållandena före 1884, då dikningslån icke varit förenade med odlingsskyldighet. Styrelsen veterligt, hade dessa lån icke medfört hvarken sämre resultat eller större risker än de nuvarande lånen. De hade visserligen utgått endast med viss del af torrläggningskostnaden, men det vore ej med lånets förhållande till denna, utan till jordförbättringsvärdet, som risken borde mätas. Uppskattningen deraf borde ock, i stort sedt, kunna ske fullt tillförlitligt, äfven om en eller annan detalj skulle utvisa någon ringa felaktighet.

Ofvan vore sagdt, att företag förekomme, i hvilka inginge endast redan odlad jord eller endast äng, afsedd att såsom sådan bibehållas, eller båda dessa egoslag. Vare sig odlingstvånget upphäfdes eller ej, förekomme således vid dem icke någon som helst odling. Lån till sådana företag skulle visserligen kunna utan risk för vare sig statens

eller enskildes rätt ganska betydligt öfverskrida den nu bestämda gränsen, hälften af förbättringsvärdet, men väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ansåge dock försigtigheten bjuda, att lånerätten ej utsträcktes utöfver den gräns, som i allmänhet betecknade lånevärdets förhållande till jordens köpvärde och hvilken gräns i allmänhet antagits utgöra omkring 70 procent.

Enahanda begränsning syntes nödvändig äfven för de s. k. blandade företagen, vare sig låntagarne vid dem iklädde sig någon odlings-skyldighet eller ej, enär, såsom ofvan anförts, jordeboksdebiteringen alltid komme att verkställas oberoende af egoslag, och det kunde inträffa, att viss hemmansdel eller lägenhet i sådant företag inginge med endast sådan jord, som ej odlades, hvarigenom åtagen odlings-skyldighet skulle för sådan hemmansdels eller lägenhets gravation sakna all betydelse.

Endast vid företag, afseende uteslutande jord, som odlades, skulle fullt garanteradt åtagande om en nästan samtidigt med torrläggningen fullgjord odlingsskyldighet kunna tänkas medföra rätt till högre lån, men vid mindre företag syntes denna omständighet ej böra föranleda någon ändring i den ofvan angifna grunden, och derest ett betydande odlingsföretags förverkligande berodde på något högre lånerätt än den i allmänhet gällande, qvarstode alltid utvägen att för sådant fall söka nå målet genom ansökan om undantag från den i allmänhet gällande regeln.

Frågan, huruvida lån till så stor del af torrläggningskostnaden, som ej öfverstege 70 procent af deremot svarande förbättringsvärde, skulle fylla de lånesökandes befogade anspråk, syntes knappast kunna fullt objektivt besvaras. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade emellertid ansett sig ega stöd för sin åsigt, att så skulle varda händelsen, främst i den omständigheten, att om företagen vore dyrare, borde de knappast med uteslutande lånta medel utföras, och i någon mån der-jemte deraf, att bland de 120 företag, som hugnats med odlingslån efter kungörandet af 1895 års beslut, 94 företags torrläggningskostnad icke öfverstigit 70 procent af motsvarande jordförbättringsvärde, samt att nu föreslagna begränsning för 50 företag skulle hafva medfört större, men endast för 15 företag något mindre lånebelopp än dem, som anvisats på grund af nu gällande bestämmelser, allt på sätt ofvan åbe-ropade tabell närmare upplyste.

Med odlingsskyldighetens borttagande förfölle, såsom ofvan erinrats, en del af de anmärkningar, hvilka framstälts såsom hinder för odlings-fondens anlåtande, äfvensom vissa af de förslag, hvilka afsett att be-främja dess ändamål.

Landtbruksstyrelsen åter hade beträffande förevarande frågor yttrat, att styrelsen grundade sin åsigt, att odlingstvänet borde bibehållas, hufvudsakligen derpå, att till följd af den tysta förmånsrätt, som enligt lag vore tillerkänd odlingslån framför intecknad fordran eller annan rättighet, inteckningshafvares rätt möjligen kunde komma att lida, derest icke odlingsskyldigheten bibehölles såsom vilkor för odlingslån, som afsåge att understödja afdikning af odlingsbar mark. Det vore väl sant, att lånets storlek i allmänhet borde uppgå till samma belopp som kostnaden för vattenafledningen och dikningen, s. k. tegdikning och täckdikning härifrån dock undantagen, men äfven att i vissa fall förbättringsvärdet komme att begränsa lånet till lägre belopp; och då jordförbättringsvärdet borde enligt 40 § dikningslagen bestämmas i öfverensstämmelse med den nytta, hvarje särskild jordegare för sina egor hemtade af företaget och för ty borde i företaget och dermed förenade kostnader taga del, så måste mark, som vore i alla afseenden lämplig till odling, ovilkorligen beräknas genom vattenafledningen erhålla ett högre förbättringsvärde, än om marken skulle värderas under förutsättning, att den icke blefve omdanad till åker. Häraf följde också, att i förra fallet för marken kunde erhållas högre lån från odlingslånefonden än i senare fallet. Som likväl markens förbättringsvärde, om högre odlingslån sålunda beviljades, blifvit beräknadt under förutsättning, att marken blefve odlad, enär vid syn enligt gällande dikningslag till odling i alla afseenden tjenlig mark värderades eller graderades lika med åker, utan annan skilnad, än att från det genom vattenafledningen eller dikningen erhållna förbättringsvärdet i detta fall droges odlingskostnaden, syntes häraf följa, att, om odling icke tillkomme, marken erhållit ett för högt förbättringsvärde och äfven alltså ett för högt odlingslån. Genom ett sådant tillvägagående kunde emellertid, derest odlingstvänet borttoges vid beviljandet af lån från odlingslånefonden, inteckningshafvare tillskyndas förlust, helst vid tvångsförsäljning af egendomen, då ju odlingslånet icke komme att motsvaras af ett genom företagens utförande åstadkommet högre förbättringsvärde å marken. Hade lån från odlingslånefonden icke beviljats, stode det gifvetvis hvarje jordegare fritt att begagna sig eller icke af den odlingsmöjlighet, som genom ett företag uppkomme, men hade staten beviljat odlingslån för torrläggning af till odling afsedd mark och därför betingat sig förmånsrätt framför alla inteckningshafvare, måste staten också se till, att jorden verkligen erhöle det förbättringsvärde, på grund af hvilket odlingslånet beviljats. Erfarenheten hade dessutom visat, att vid försäljning af egendomar, särskildt vid tvångsförsäljningar, priset å egendomen i

väsentlig mån rönte inflytande af den omständigheten, huru mycket odlad jord, som å egendomen funnes. Tänkbart vore därför, att af denna anledning förlust för in-teckningshafvare kunde uppkomma, om med odlingslån belastad egendom försålles, utan att verkligen odlingsbar mark blifvit odlad.

Det hade visserligen blifvit häremot invändt, att odlingstväangets kvarstående kunde komma att afskräcka personer från att söka odlingslån, då det ju kunde tänkas, att på detta sätt mark måste uppodlas, som icke kunde antagas vara lämplig för odling. Häremot vore likväl att erinra, att kompetenta förrättningsmän och gode män icke såsom odlingsmark upptoge annan jord än den, som verkligen vore i alla afseenden lämpad för odling, hvarvid gifvetvis hänsyn toges till jordart, egofigur, belägenhet m. m., och vore marken sålunda beskaffad, syntes det icke kunna anses för förlustbringande att odla densamma. Farhågan i ofvan antydda hänseende syntes därför vara öfverdrifven, och i hvarje händelse måste hänsynen till tredje mans rätt i förevarande fall aktas viktigare än hänsynen till den enskildes ekonomi, då ju för öfrigt staten ingalunda påtvingade den enskilde sina lån, utan denne borde taga i öfvervägande, huruvida hans enskilda ekonomi eller andra förhållanden icke borde föranleda honom att afstå från begagnandet af den förmån, som staten erbjöde den enskilde genom odlingslåns beviljande.

Vidare syntes det icke kunna afgjort anses såsom en fördel för lånesökande, om odlingstväanget borttoges, enär på detta sätt odlingslånen måste, åtminstone hvad anginge odlingsbar mark, i de flesta fall minskas genom lägre uppskattning af förbättringsvärdet och sålunda jordegaren sjelf nödgas tillskjuta större belopp af de för torrläggningen erforderliga medlen, hvilket, om medlen skulle upplånas från annat håll, helt säkert komme att medföra, att företaget fördyrades och försvårades. Det vore visserligen icke af någon afgörande betydelse, om odlingen skulle något förseñas, hvilket väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ansåge skulle blifva följden, om odlingsskyldigheten borttoges, fastän denna omständighet ej syntes vara utan all vikt såväl för den enskildes ekonomi som för landets. Större betydelse skulle dock onekligen böra tillmätas den omständigheten, att det, om odlingstväanget borttoges och därför de medel, som till ett företag beviljades från odlingslånefonden, måste minskas, kunde hända, att odlingen alls icke blefve verkställd.

Alla dessa senare synpunkter, huru viktiga de hvar för sig eller tillsammans kunde vara, ansåge landtbruksstyrelsen likväl i detta fall

böra stå tillbaka för den rättsliga, enligt hvilken förbättringsvärdet å mark borde bestämmas efter jordens beskaffenhet och den nytta för densamma, som genom företaget kunde hemtas, äfvensom för den i det föregående framhållna hänsynen till tredje mans rätt.

För betryggandet af sistberörda rätt kunde visserligen bestämmas, att lån icke finge beviljas utöfver en viss procent af förbättringsvärdet, men denna utväg, om den skulle vidtagas i sagda syfte, syntes icke kunna väljas utan att odlingslånen onödigtvis minskades. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade i detta afseende föreslagit, att odlingslån icke finge beviljas till mera än 70 procent af förbättringsvärdet. Äfven landtbruksstyrelsen ansåge, att en dylik begränsning borde ega rum, dock icke af skäl, att, om lån beviljades till det verkliga jordförbättringsvärdet, full säkerhet i sådant fall icke skulle finnas för att inteckningshafvare skulle utfå sin fulla rätt, utan af det skäl, att full säkerhet ej alltid kunde vinnas därför, att aflopsgrafvar och öfriga i aflopsplanen upptagna diken m. m. blefve behörigen underhållna, eller andra omständigheter förorsakade, det den uppskattade jordförbättringen icke i verkligheten till fullo uppnåddes genom vattenaflednings-, diknings- eller odlingsarbetets utförande. Af sådan anledning ansåge landtbruksstyrelsen försigtigheten bjuda att begränsa lånebeloppet till en viss procent af jordförbättringsvärdet. Men till följd deraf, att landtbruksstyrelsen ansåge odlingsskyldigheten böra bibehållas, hade landtbruksstyrelsen tilltrott sig kunna föreslå, att sagda begränsning bestämdes till 80 procent af förbättringsvärdet. Skulle en sådan begränsning hafva tillämpats å de 120 företag, som efter kungörandet af 1895 års beslut om ändrade villkor för erhållande af lån från odlingslånefonden hugnats med lån från nämnda fond, skulle omkring 20 procent af dessa företag erhållit mindre lån än den beräknade kostnaden för vattenafledningen och dikningen, från den senare undantagen så kallad tegdikning och täckdikning, hvilka arbeten ej syntes behöfva eller böra understödjas med lån ur odlingslånefonden.

Om, såsom landtbruksstyrelsen ansåge, odlingsskyldigheten bibehölles, måste emellertid borgen fortfarande ställas därför, att odlingsarbetet verkligen blefve fullgjordt, ty i annat fall skulle en sådan skyldighet saklöst kunna af låntagarne uraktlåtas. Visserligen skulle det kunna tänkas, att saken skulle vara hjälpt derigenom, att gällande bestämmelse derom, att, om odlingen icke inom bestämd tid vore fullgjord, staten egde rätt att uppsäga lånet, ändrades derhän, att denna rätt komme att gälla den del af odlingslånet, som besvärade den för-

sumliges mark. Anlitandet af en sådan utväg skulle emellertid, långt ifrån att gagna möjligen förefintliga inteckningshafvare, tvärtom kunna utsätta dem för faran att åsamkas den förlust, som odlingstvängget åsyftade att förebygga. Men om sålunda borgen i förevarande fall icke syntes kunna undvaras, syntes angeläget vara, att den gjordes så vidt möjligt effektiv. Det kunde icke bestridas, att bestämmelserna angående borgen för närvarande icke lemnade det skydd i förevarande afseende, som önskligt vore. Uraktlåtes nemligen odlingsskyldigheten, syntes det icke mot den försumliges bestridande för borgesmännen vara möjligt att fullgöra densamma. Det enda sättet att råda bot på denna olägenhet syntes vara, att, der delegarne i ett företag vore flera, förening mellan lånesökandena inginges derom, att hvar och en af dem vore skyldig att i händelse af försummadt odlingsarbete med dertill hörande enskild dikning underkasta sig, att denna skyldighet på hans bekostnad fullgjordes af vederbörande arbetsstyrelse, syssloman eller borgesmän eller, om låntagaren vore en enda, att denne i kontraktet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förbunde sig att i händelse af försummad odling underkasta sig, att vederbörande borgesmän fullgjorde odlingsskyldigheten. Visserligen komme dessa medel sannolikt att visa sig fruktlösa, i den händelse egendomen öfverginge i annan mans ego, men för de flesta fall skulle likväl dessa åtgärder vara betryggande. Derest sådant förbehåll, på sätt föreslaget blifvit, intecknades i vederbörande egendom, skulle detta i många fall icke innebära någon betryggande säkerhet för vilkorets fullgörande, och då i hvarje händelse en sådan åtgärd skulle vara förenad med många omgångar och svårigheter, syntes förslaget icke lämpligen böra eller kunna genomföras.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen hade vidare till behandling upptagit frågan om anslag och lån till ett och samma företag; och hade styrelserna jemväl i denna fråga uttalat olika åsikter.

Sålunda hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, under erinran, att anslag och lån till samma företag före den nuvarande odlingslånefondens bildande förekommit under åren 1841—59 och år 1883, då medel varit för sådan användning anslagna, att under åren 1860—82 anslags- och lånemedlen egentligen varit afsedda för olika företag, att det oakadt understöd af båda slagen meddelats till omkring 3,3 procent af dessa års dikningsföretag, men att efter 1884 års ingång sådant ej egt rum på annat sätt, än att viss del af ett odlingsarbete afskilts såsom frostafljedningsarbete, så att för de olika delarne åtminstone formelt

skilda arbetsplaner affattats, då för den ena delen anvisats odlingslån, för den andra anslag från frostminskningsfonden, anført, att, sedan landtbruksstyrelsen den 11 februari 1896 utfärdat förnyad instruktion för statens landtbruksingenjörer, en och annan gång inkommit ansökningar om odlingslån och frostminskningsanslag för utförande af en och samma arbetsplan, men att bifall dertill mött hinder i de för de särskilda fonderna gällande bestämmelserna om särskilda arbetsplaner, kontrakt, redovisning af verklig kostnad o. s. v.

Mot dessa ansökningar hade äfven mött vissa sakliga betänkligheter hvad beträffade den för flere sökande gemensamma dikningen, i det att de väl afsett understöd för egare af sämre jord, som redan på grund af 40 § dikningslagen påförts i förhållande till arealen ringa delaktighet i gemensamma kostnaderna, men ej för egare af bättre jord, hvilken dock af samma skäl påförts jemförelsevis stor delaktighet i kostnaden. Behöfde utöfver den gemensamma dikningen å frostförande mark utföras särskild dikning för minskning af dess frostförande egenskap, mötte icke hinder att sammanföra sådan dikning i särskild arbetsplan, hvarmed öppnades möjlighet att meddela anslag från frostminskningsfonden, men då det befarats, att ett såsom allmän regel medgifvet större eller mindre anslag till odlingsföretag i dess helhet skulle inbjuda till torrläggning och odling af härför olämplig jord, hade styrelserna hittills ej heller hemställt om sådan ändring i de för frostafdikningsfonden gällande bestämmelserna, att derifrån anslag skulle kunna meddelas till odlingsföretag, och denna mening hade så mycket mindre ändrats genom nu företagna undersökning, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ansåge andra lättnader för lånesökande i allmänhet vara lämpligare.

Dermed vore dock ej förnekadt, att undantag kunde förekomma, såsom till exempel när det gälde att genom storartade regleringar af vattenstånd i betydande vattendrag och af dem genomflutna stora sjöar tillgodose vidsträckta orters jordbruk antingen ensamt för sig eller också i förening med andra intressen eller företag, som afsåge åtgärder för torrläggning af vidsträckta mosskomplex med eller utan inblandning af odlingsvärd mark. Sådana omfattande företag hörde antingen alldeles icke eller endast delvis samman med odlingsfonden och på pröfning i hvarje särskildt fall syntes böra bero, huruvida sådana företag skulle omhändertagas af det allmänna antingen genom att af staten utföras eller genom anslag till större eller mindre del af kostnaderna o. s. v.

Landbruksstyrelsen hade deremot i detta ämne uttalat sig sålunda:

De skäl, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anfört för sin åsigt i förevarande fråga, vore af dels formel, dels saklig natur. I förra afseendet hade styrelsen åberopat, att enligt gällande föreskrifter för odlingslån och frostförminskningsbidrag särskilda arbetsplaner, kontrakt, redovisning m. m. skulle för hvarje företag, som erhöle dylikt lån eller bidrag, afgifvas. Beträffande åter de sakliga skälen syntes väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hysa den uppfattningen, att, derest lån och bidrag till ett företag af ofvannämnda beskaffenhet kunde ges, på detta sätt skulle kunna framkallas sådana företag, hvilka icke vore lönande, vare sig från enskild eller nationalekonomisk synpunkt.

Landbruksstyrelsen trodde sig emellertid kunna visa, att genom möjligheten att kunna meddela lån och anslag till företag af ifrågasvarande beskaffenhet den af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen befarade olägenheten icke behöfde uppkomma och att det vore till stor skada för landets uppodling, derest sådan möjlighet icke förefunnes. Förhölle det sig emellertid så, syntes de formella betänkligheterna, äfven om sådana förefunnes, hvilket landbruksstyrelsen för sin del icke ansåge, böra undanrödjas.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen medgäfvade, att, om de frostförande myrarna vore belägna åtskilda från den odlingsbara eller odlade marken eller ängen, bidrag från frostförminskningsfonden till de förra samt lån till de senare skulle kunna utan någon som helst betänklighet beviljas. Det förefölle emellertid i högsta grad oegentligt, att, om markerna, såsom ofta vore fallet, funnes belägna i ungefär samma nivå och omedelbart intill hvarandra eller sammanblandade, på sätt t. ex. å skrifvelsen bifogade ritningar — hvilka ritningar vore i aftryck statsrådsprotokollet bilagda, bil. litt. A och B — funnes antydt, så att deras afdikning ej kunde upptagas i skilda arbetsplaner, denna omständighet ovilkorligen skulle göra företaget oförtjent af samma förmån, synnerligast som sålunda belägna egor enligt lag måste utgöra en samfällighet och tillhöra samma vattenafledningsföretag. Enligt landbruksstyrelsens uppfattning förändrade en sådan tillfällighet i afseende på de olika markernas belägenhet på intet sätt företagets ekonomiska beskaffenhet. I båda fallen borde kombineradt understöd kunna förvägras eller gifvas, allt efter företagets efter undersökning och värdering pröfvade ekonomiska nytta och betydelse för landets torrläggning och uppodling. I sakens egen natur kunde icke påvisas något, som skulle göra ett företag, der de frostförande och odlingsbara markerna låge

sammanblandade eller omedelbart intill hvarandra, i hvarje händelse mindre fördelaktigt, än om de låge åtskilda. Från det allmännas synpunkt syntes därför lika mycket skäl förefinnas att från båda fonderna understödja företag, der de olikartade egoslagen låge omedelbart intill eller i blandning med hvarandra, som der de låge så åtskilda, att de verkligen och lagligen kunde anses tillhöra skilda företag och kunde i skilda arbetsplaner upptagas.

Om denna åsigt, på sätt landbruksstyrelsen antoge, måste erkännas vara riktig, syntes det endast vara med rättvisa och billighet förenadt, att de, hvilka besute mark, der frostförande och odlingsbara egor vore belägna omedelbart intill eller i blandning med hvarandra, komme i åtnjutande af samma rätt att från båda fonderna erhålla understöd som de, hvilka genom en tillfällighet hade sina egor så belägna, att frostförande mark och odlingsbar sådan funnes vara så åtskilda, att de olikartade egoslagen kunde i skilda afdikningsplaner upptagas.

Landbruksstyrelsen hade härefter öfvergått till behandling af den formella sidan af saken. Såväl i äldre som nyare tider hade vattenafledningsföretag blifvit hugnade med på samma gång lån och anslag af statsmedel, nemligen der torrläggningen kunnat anses medföra vidgad eller förbättrad kultur. Före odlingslånefondens bildande år 1883 kunde såväl lån som anslag erhållas för ett och samma afdikningsföretag, äfven om detta varit ensartadt, afseende t. ex. afdikning af en odlingsbar, men vattendränkt och alltså frostförande äng eller myr. Sedan emellertid odlingslånefonden bildats med syfte att befrämja uppodling af sankatrakter samt särskilda medel anvisats för att medelst statsanslag utan återbetalningsskyldighet användas till understödjande af utdikning af sådana frostförande marker, som, utan att kunna med fördel odlas, sprede frostsador öfver omgifvande nejd, hade de myndigheter, hvilka sedermera haft uppdraget att granska och för Kongl. Maj:t anmäla ansökningar om dylika understöd med dertill hörande planer och kostnadsförslag, ansett sig icke kunna tillstyrka såväl lån som anslag till samma afdikningsföretag, derest detsamma ej kunde skiljas i två olika delar, omfattande den ena odlad eller odlingsbar mark med de diken, som erfordrades för denna marks torrläggning, och den andra frostalstrande, men till odling ej tjenliga mossar och de diken, som afsåge dessa mossars torrläggning. Denna uppfattning föranledde, att fordran i förevarande fall uppställdes, att vid ansökningar om såväl lån som anslag till samma företag skulle fogas särskilda ritningar med skilda betänkanden och kostnadsförslag rörande de olika afdelningarna

af företaget. Föreskrift härom hade också blifvit lemnad i den förnyade instruktion för statens landbruksingenjörer, som af landbruksakademiens förvaltningskomité i samråd med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utfärdats den 10 december 1886. Den sålunda meddelade föreskriften hade emellertid snart visat sig utgöra ett icke oväsentligt hinder för användningen såväl af odlingslånefonden som af frostförminskningsfonden i alla de fall, då den vattendränkta marken utgjorts af såväl odlingsbar eller odlad mark som frostförande, men till odling ej tjenglige mossar, ty endast i undantagsfall hade de olika egoslagens läge funnits vara sådant, att deras afdikande kunnat på föreskrifvet sätt delas i skilda företag eller skilda arbetsplaner. Af sådan anledning hade sagda föreskrift blifvit utesluten i den förnyade instruktion för de i statens tjänst anstälde landbruksingenjörer, som efter samråd med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen af landbruksstyrelsen utfärdats den 11 februari 1896. Någon ändring hade emellertid icke skett i den praxis, som förut blifvit omförmäld i fråga om understöds förordande till de kombinerade företagen, hvarför ej heller frågan i hvad den afsåge lån och anslag till företag med sammanblandade egor, på sätt i det föregående omförmälts, blifvit understäld Kongl. Maj:ts pröfning. Sådana företag hade på grund häraf erhållit antingen endast lån eller endast anslag eller också intetdera. Dock hade i åtskilliga fall den jemkning blifvit gjord, att, om ansökning om lån och anslag varit åtföljda af dubbla exemplar af ritningarna rörande ett kombineradt odlings- och frostförminskningsföretag samt skilda betänkanden och kostnadsförslag, nemligen dels beträffande de diken, som hufvudsakligen afsåge den odlade eller odlingsbara markens torrläggning, och dels angående de diken, som hufvudsakligen hade frostilländighetens minskande till ändamål, både lån och anslag tillstyrkts och erhållits.

Den omständigheten, att i kungörelsen den 27 maj 1898, angående villkoren för lån från odlingslånefonden, samt i kungörelsen den 29 mars 1899, angående villkoren för erhållande af understöd från de af Riksdagen anvisade anslag till bland annat frostminskningsföretag, funnes intagen bestämmelse derom, att för hvarje företag vederbörlig plan för arbetets utförande måste vara uppgjord för att lånet i det ena fallet och anslaget i det andra skulle kunna beviljas, utgjorde enligt landbruksstyrelsens uppfattning ingalunda hinder därför, att lån och anslag skulle kunna beviljas till ett och samma företag af ifrågavarande beskaffenhet, ty om planen vore gemensam för hela företaget, funnes i allt fall plan för företaget i de särskilda delarna upprättad. Skilda ritningar och förslag för de olika egoslagen syntes ej

vara behöfliga för arbetsplanens fastställelse, och de vanliga kontraktsformulären behöfde för att kunna användas för kombinerade lån och anslag endast en obetydlig redaktionsförändring med sammanförande i behöfliga delar af de bestämmelser, som gälde rörande de båda olika understöden hvart för sig. Beträffande redovisning af verklig kostnad, som för närvarande gälde egentligen endast frostförminskningsanslagen, men ibland fordrades äfven för odlingslånen, borde den göras obligatorisk äfven hvad anginge de vattenafledningsföretag, som vunnit understöd dels genom lån och dels genom anslag af statsmedel. Liksom inom styrelserna för närvarande funnes särskilda s. k. liggare för odlingslån och frostförminskningsanslag, borde äfven uppläggas en särskild sådan för kombinerade lån och anslag.

Hvad anginge slutligen frågan om låne- och anslagsbeloppens beräkning vid företag af nu ifrågavarande beskaffenhet, så syntes det vara af vigt, att härvid tillämpades en metod, som icke strede mot dikningslagens bestämmelser, ty ett motsatt förfarande kunde lätt framkalla svårlösta tvister mellan delegare. Vidkommande företag, till hvilka sökts allenast lån ur statens odlingslånefond, hade vid lånebeloppets beräkning och med hänsyn till de olika vilkor, som år 1895 bestämts för odlingsmark å ena samt annan mark, deribland åker, å andra sidan, inom styrelserna alltid tagits till efterrättelse den vid syn enligt dikningslagen gjorda uppskattningen af jordförbättringens värde, hvilken utgjorde den lagliga grunden för kostnadsfördelningen, och beträffande företag, till hvilkas befrämjande endast sökts anslag utan återbetalningsskyldighet, hade för anslagsbeloppets beräkning värdet af den förbättring, som enligt synemäns uppskattning skulle genom vattenafledningen uppstå å de arealer af åker eller odlingsmark, som ej sällan förekomme bland den frostalstrande marken, frändragits kostnaden i dess helhet för företaget, då återstående kostnad ansetts belöpa å den dikning, som uteslutande hade frostländighetens minskande till ändamål. I de fall, der syn enligt dikningslagen ej förekommit, och der alltså ingen värdering af jordförbättring egt rum, hade den kostnad, som borde anses tillhöra hvarje af de olika egoslagen, beräknats procentiskt efter dessa egoslags areal.

Enligt hvad i det föregående blifvit omförmäldt, hade, sedan odlingslånefonden inrättades, lån från odlingslånefonden och anslag från frostförminskningsfonden i allmänhet icke beviljats till sådana företag, der odlingsmark eller åker samt frostförande marker förefunnits sammanblandade. Huru lån och anslag i detta fall borde beräknas, hade landtbruksstyrelsen, som äfven härutinnan ansåge dikningslagens före-

skrifter ovilkorligen böra läggas till grund för samma beräkning, i korthet antydt. Enligt nu gällande vilkor för erhållande af bidrag från frostförminskningsfonden skulle högst hälften af den kostnad, som enligt laglig uppskattning belöpte å den i företaget ingående frostförande, men ej till odling dugliga marken, kunna till ifrågavarande företag beviljas såsom anslag ur frostförminskningsfonden samt såsom lån ur odlingslånefonden hela den kostnad, som enligt dylik uppskattning belöpte å den öfriga jorden (åker och odlingsmark), det senare dock med den begränsning med hänsyn till jordförbättringsvärdet, som nu vore eller framdeles blefve bestämd. I de mera sällsynta fall, der syn enligt dikningslagen icke blifvit för företag af ifrågavarande art förrättad, borde, liksom hittills skett vid beräkning af anslagsbeloppet allena, för kostnadens fördelning mellan de olika egoslagen och alltså anslags- och lånebeloppens beräkning, de särskilda egoslagens areal tjena till efter rättelse.

Genom hvad sålunda blifvit anfördt, ansåge landtbruksstyrelsen sig hafva ådagalagt, att ej heller från formel synpunkt några hinder eller afsevärda svårigheter mötte mot beviljande af lån och anslag till företag, inom hvilka de frostalstrande mossarne låge omedelbart intill eller i blandning med den odlade eller odlingsbara marken.

Oaktadt sålunda enligt nu gällande bestämmelser lån och anslag kunnat beviljas till nyssberörda slag af kombinerade företag, hade, på sätt i det föregående omförmälts, dylika kombinerade understöd till företag af ifrågavarande beskaffenhet i allmänhet ej, sedan odlingslånefonden inrättades, beviljats, till skada för landets uppodling samt med förbiseende af den likställighet i afseende på förmåner att åtnjuta understöd från statens sida, som borde alla jordegare tillkomma. I senare afseendet borde särskildt framhållas, att nu ifrågavarande förmån icke på något sätt kunde anses utgöra en fördel, som skulle tillkomma egare af jord med sammanblandadt läge framför andra, som hade sina marker åtskilda, utan endast en rätt, som borde vara för dem gemensam med sistbemälda jordegare, hvarför också de nya förmåner, som genom styrelsernas förslag hädanefter borde tillkomma låntagare från odlingslånefonden, ingalunda kunde betraktas såsom någon ersättning för denna bristande likställighet, hvilken, då de föreslagna ytterligare förmånerna vore gemensamma för alla jordegare, som önskade erhålla lån från odlingslånefonden, fortfarande komme, äfven om de föreslagna förmånerna beviljades, att kvarstå och göra sig gällande till nackdel för de jordegare, som hade sina egor så belägna, som i det föregående framhållits.

Då under den tid, som förflutit, sedan odlingslånefonden inrättades, merberörda förmån för vissa företag att erhålla samtidigt lån och anslag icke, oaktadt hvarken sakliga eller formella hinder därför förefunnits, kommit att beviljas, ansåge landbruksstyrelsen, att sådana omständigheter i förevarande fall föreläge, att i sammanhang med fastställandet af nya villkor för erhållande af lån från odlingslånefonden ett förklarande i någon form borde gifvas, att hinder icke mötte för beviljandet af såväl lån som anslag till ett företag med på ofvan angifvet sätt sammanblandade egor. Af ett sådant förklarande skulle naturligtvis ingalunda följa, att dylik förmån måste beviljas till hvarje företag, för hvilket sådan söktes, utan borde detta liksom vid frågorna om särskildt anslag eller lån prövas i sammanhang med bedömandet af företagets beskaffenhet i sin helhet och den fördel, som skulle tillskyndas det allmänna genom detsamma bringande till utförande.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen hade uti sin ifrågavarande skrivelse ytterligare anfört, att i afseende å de framställda anmärkningarne om dryga kostnader för upprättande af planer för odlingsföretag och dermed sammanhängande frågor om behörighet för samma förrättningsmän, som verkstälde andra åtgärder beträffande ett vattenafledningsföretag, att jemväl utföra uppdrag med utbrytning af jord enligt 76 § dikningslagen, vore att märka, huruledes redan ej oväsentligt gjorts derigenom, att staten affönade landbruksingenjörer, hvilka på grund deraf kunde åt landets jordbrukare verkställa undersökningar väsentligt billigare än de undersökningsförrättare, hvilka ej uppbure lön på stat, och i alla händelser syntes kostnaderna för den förberedande syneförrättningen blifva enahanda, derest för ett tillämnadt dikningsföretag skulle sökas statslån eller icke. Vid undersökningar, som skedde genom syn i enlighet med § 27 dikningslagen — vid frågor om vattenafledningar för odlingsändamål vore sådana undersökningar de allmännaste — mötte emellertid den omständigheten, att ersättningar för sådana förrättningar vore bestämda i landtmäteritaxa, och frågan om billigare undersökningar likasom om syneförrättares behörighet att verkställa utbrytningar af vinstjord, egoutbyten och dylikt sammanhängde därför med frågan om landtmätarnes ställning, på hvilken styrelserna ej velat inlåta sig.

I detta sammanhang syntes ock böra påminnas derom, att statens kontroller å arbeten under utförande vore för vederbörande intressenter kostnadsfria. De utöfvades beträffande torrlägningsarbetena af väg- och vattenbyggnadsstyrelsens distriktstjenstemän, hvilka uteslutande på statens bekostnad en gång årligen besökte hvarje pågående arbete, som

likaledes utan kostnad för den enskilde afsynades, derest det vid besöket vore färdigt. Endast der så ej vore förhållandet och extra för rättning begärdes, drabbade kostnaden den enskilde. Beträffande odlingsarbetena utöfvades kontrollen af landtbruksstyrelsen tillhörande eller under samma styrelse lydande tjänstemän.

Skyldigheten för låntagare att tillhandahålla staten ett exemplar af de till planen hörande handlingar och ritningar, hvilket åliggande väl ej kunde anses synnerligt betungande, syntes ej böra eftergifvas, då dessa handlingar vore nödvändiga för att båda exemplaren af lånekontraktet, låntagarnes och statsverkets, skulle vara fullständiga, och ej heller böra öfverflyttas å statsverket, som derigenom skulle åsamkas utgifter, hvilka ej tillhörde staten att bestrida, då staten såsom långifvare på i öfrigt fördelaktiga vilkor erbjöde låntagaren nödigt förlag.

Styrelserna kände icke, huruvida någon gång nämnvärda olägenheter uppstått deraf, att inlemnade, vid syner enligt dikningslagen upprättade arbetsplaner icke oförändrade faststälts af Kongl. Maj:t. Men äfven om så skulle vara händelsen, syntes dock Kongl. Maj:t icke kunna afstå sin rätt att pröfva och bestämma, under hvilka förbehåll Kongl. Maj:t ville anvisa lån till ett företag och å arbetsplan meddela fastställelse, de sökande naturligtvis obetaget att begagna sig af lånet eller ej.

Kunde de ej förmå *alla* i företaget deltagande att underkasta sig förbehållet, återstode, om sökandena till företaget derom blefve ense, utvägen att enligt 72 § dikningslagen låta frågan förfalla och få vid ny syn antagen plan sådan den af Kongl. Maj:t faststälts.

Sistnämnda i alla händelser tidsödande och måhända äfven kostsamma utväg syntes väl knappast kunna komma i fråga, då, såsom ej sällan förekomme, de sökande sjelfva långt efter det arbete påbörjats utverkat nådigt tillstånd till ändringar i fastställda arbetsplaner, i hvilket fall frivillig öfverenskommelse syntes vara den enda möjligheten att vid ändringens följder binda alla af arbetet beroende. Men detta förhållande syntes knappast kunna ändras, och det vore och måste vara vederbörande förslagsställares sak att söka få sina planer och utlåtanden i det skick, att å nödiga befunna ändringar ej kunde med utsigt till framgång grundas yrkande om befrielse från delaktighet i kostnad, och enligt styrelsernas åsigt skulle för de sökande uppstå väsentligt större olägenheter, om de nedlade arbete och kostnader å en plan, med hvilken målet i större eller mindre grad förfelades, än derigenom att de på förhand blefve underrättade om betingelserna för ändamålets vinnande.

Af den här ofvan lemnade redogörelsen öfver hushållningssällskapens förvaltningsutskotts samt statens landtbruksingenjörers yttranden framginge, att äfven vissa bestämmelser uti nu gällande dikningslag ansetts inverka ofördelaktigt på lånefondens användning, enär bestämmelserna om dessa lån icke i alla afseenden öfverensstämde med nämnda lag. Af de sålunda påpekade lagstadgandena hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen ansett dem, som innehölles uti 61, 62, 72, 76, 77 och 79 §§, kunna föranleda till vissa svårigheter vid fullgörande af de med odlingslåns åtnjutande förenade vilkor.

Allenast med anledning af föreskrifterna uti 61 och 62 §§ hade emellertid styrelserna föreslagit ändring uti nämnda vilkor; och hade styrelserna i sådant afseende anfört: genom bestämmelserna uti berörda två paragrafer kunde inträffa, att ny uppskattning af jordförbättringens värde verkställdes efter det beslut om fördelning å vederbörande hemman af utbekommet odlingslån meddelats och detta beslut gått i verkställighet samt att sålunda, om den nya uppskattningen innebure ändring af den till grund för lånefördelningen verkställda, samma fördelning borde ändras i enlighet med den sist utförda uppskattningen. Företoges emellertid en sådan ändring uti 14 mom. af kungörelsen om odlingsvilkoren, att tiden för lånets fördelning utsträcktes 2 å 3 år utöfver den nu bestämda tidrymden fem år, skulle häraf följa minskad säkerhet för statsverket och förlängd ansvarighetstid för borgesmännen för lånekontraktets fullgörande eller lånets återbetalning. Då bland orsakerna till lånefondens minskade anlåtande framhållits svårigheten att anskaffa för lånens utbekommande nödig borgen, skulle denna olägenhet säkerligen ökas, om tiden för borgensansvarigheten utsträcktes utöfver nu fastställda.

En förändring, afseende att förlänga tiden för lånefördelningen å jorden, syntes därför icke tillrädlig, men då för i öfrigt mera sällan förekommande fall kunde vara önskvärdt, att en längre termin kunde medgifvas, syntes det tillägg till 14 mom. böra göras, att det skulle på Kongl. Maj:ts pröfning få bero, om amorteringens början skulle vidtaga med 6:te året eller någon tids längre rådrum medgifvas.

I fråga om den tid, för hvilken dylikt anstånd skulle kunna medgifvas, hade styrelserna uttalat olika meningar, i det väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslagit densammans begränsande till 2 år, hvaremot landtbruksstyrelsen, som ansett en sådan inskränkning i tiden för anståndet obehöflig och olämplig, då de omständigheter, som anförts till stöd för ifrågavarande förslag, kunde påfordra längre tids anstånd, hemställt, att rätt skulle förbehållas Kongl. Maj:t att bevilja dylikt

anstånd för så lång tid, som Kongl. Maj:t pröfvade förhållandena i hvarje särskildt fall påkalla.

Med anledning af de svårigheter i öfrigt, som af vissa stadganden i dikningslagen ansetts kunna föränledas vid fullgörande af de med odlingslåns åtnjutande förenade vilkor, hade styrelserna väl uttalat önskvärldheten ur synpunkten af odlingslånefondens fullständiga tillgodogörande af att ändringar i nämnda lag komme till stånd, men tillika ansett sig sakna befogenhet att i detta afseende afgifva några definitiva förslag.

I de med styrelsernas skrivelse öfverlemnade yttranden hade, såsom nämnts, jemväl föreslagits, att staten skulle understödja systematisk och kontrollerad täckdikning. Styrelserna hade med anledning af detta förslag anfört, att, om staten för befordran af sådana företag skulle lemna sitt understöd, sådant borde ega rum under andra betingelser än dem, som vore bestämda för vattenaflednings- och afdikningsföretag, enligt nu gällande vilkor, och att antagligen sådan dikning skulle förut-sätta andra eller skärpta kontroller samt jemväl i öfrigt andra vilkor, vid hvilket förhållande styrelserna ansett sig i detta sammanhang ej böra behandla den derom väckta frågan.

Vidkommande öfriga uti yttrandena framställda önskingar och förslag hade styrelserna funnit dem antingen icke ega samband med den föreliggande frågan, eller ock icke kunna bidra till dess lösning, hvarför de ansetts ej påkalla vidare yttrande.

Statskontoret hade uti sitt den 13 nästlidne mars i ämnet afgifna utlåtande anfört följande:

»Den inträdda minskningen i efterfrågan å lån från odlingslåne-fonden skulle, enligt hvad i de inkomna yttrandena uppgifves, vara att söka dels i de allmänna ekonomiska förhållandena, dels ock uti mer eller mindre otillfredsställande bestämmelser rörande lånens belopp, sättet och vilkoren för deras erhållande och återbetalning äfvensom den kontroll öfver arbetenas utförande, låntagarne äro från statens sida underkastade, m. m.»

»Såvidt statskontoret är i tillfälle att bilda sig ett sjelfständigt omdöme i den föreliggande frågan, synes det icke vara tvifvel underkastadt, att ju icke den brist på företagsamhet å det ifrågavarande området, hvarom den ringa efterfrågan å odlingslån skall bära vittne, mindre är att tillskrifva de för dessa lån stadgade vilkor än andra, deraf oberoende omständigheter. Det förhållande att odlingslånefonden för närvarande och oaktadt afsevärda lättnader på senare åren bereds låntagarne rönt mindre efterfrågan än under tider, då lånevilkoren stälde sig betydligt ogynnsammare, kan alltså endast stärka statskontoret

i den uppfattningen, att *hufvudanledningen* till den minskade lånerörelsen är den, att senare tidens konjunkturer ingalunda varit egnade att uppmuntra till nedläggande af vare sig eget eller lånadt kapital uti mera betydande företag af den art, att lån ur odlingslånefonden kunnat för dem erhållas.»

»Man skulle under sådana förhållanden kunna vara tveksam, huruvida icke det naturligaste vore att, med bibehållande af lånevilkoren sådana de efter de senast vidtagna ändringarne blifvit bestämda, afbida den tid, då odlingsföretag åter skola blifva lönande och deraf sjelfmant framkallas ökad efterfrågan å de för odlingslån afsedda medel, samt huruvida icke staten under för handen varande förhållanden snarare borde rigta sin uppmärksamhet på vidtagande af åtgärder, egnade att uppmuntra de enskilde i deras sträfvanden att afvinna den jord, som redan befinnes afdikad, en rikare afkastning, hvilket skulle kunna tänkas ske genom att underlätta anskaffandet af lämpliga maskiner, afsedda för jordbrukets behof, gödningsämnen och afvelsdjur samt genom att bereda tillfällen till lönande afsättning af landtbruksprodukter. Frågan torde vara förtjent af öfvervägande, då de nu framställda önskingarnes tillmötesgående skulle i sjelfva verket innebära en återgång till den ståndpunkt, som öfvergafs genom antagande af de principer, hvilka blifvo grundläggande för den genom 1883 års riksdagsbeslut och nådiga kungörelsen den 28 september samma år bildade, så kallade nya odlingslånefonden. Tidigare hade staten ansett sig böra genom att vidkännas vissa uppoffringar i någon mån premiera afdikningsföretag i odlingsändamål; men genom de år 1883 antagna bestämmelser om vilkoren för lån från odlingslånefonden, hvilka bestämmelser väl sedermera i vissa afseenden modifierats, men dock i det väsentliga bibehållits, förändrades statens ställning såsom främjare af odlingsföretag i så måtto, att den visserligen å ena sidan stälde sin kredit till lånesökandes tjänst, men å andra sidan fordrade tillfredsställande säkerhet icke blott för det försträckta beloppets återbetalning jemte vanlig räntegodtgörelse, utan jemväl för det med lånet understödda arbetets behöriga utförande och framtida underhåll. Åt den enskildes företagssamhet öfverlemnades sedermera att efter sig företående omständigheter begagna de lånetillfällen, som sålunda stodo till buds.»

»Nu har emellertid anmärkts, att genom gällande lånebestämmelser staten icke gör den ringaste uppoffring för att främja sådana företag, för hvilkas utförande odlingslånefonden är bildad; och det har framhållits att för vinnande af det med fonden afsedda syfte är nödigt, att verkliga uppoffringar å statens sida göras. I sådant syfte har bland

annat yrkats, att staten ensam borde bestrida hela kostnaden för hufvudafloppens upptagande, hvilket ju i sjelfva verket innebär, att understödet till väsentlig del borde ske icke medelst lån utan medelst anslag. Att i afseende å såväl arten som vidden af de anspråk, som man anser sig kunna ställa på statens offervillighet för ifrågavarande ändamål, mycket olika åsigter skola göra sig gällande, torde vara helt naturligt, då detta ju ytterst är beroende af den enes eller den andres subjektiva uppfattning om hvad som i detta fall kan och bör göras; men för statskontoret vill det dock synas, som om det icke förefunnnes tillräcklig anledning att i mera väsentlig mån bryta med det åskådningssätt, som funnit uttryck i nu gällande bestämmelser angående lån från odlingslånefonden. Denna uppfattning synes också i hufvudsak sammanfalla med den, som uttalats af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, samt landtbruksstyrelsen, hvilka emellertid ansett förhållandena kräfva ytterligare lindringar i lånevilkoren och i sådant afseende sammanställande förordat: i stället för nuvarande fem års ränteanstånd tre års räntefrihet och två års ränteanstånd; i stället för nu gällande 3,6 procent ränta en räntefot af tre procent; i stället för en annuitet af sju procent en annuitet af endast sex procent samt slutligen en utsträckning af tiden för amorteringens början, i hvilket sistnämnda hänseende föreslagits: af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att, der Eders Kongl. Maj:t pröfvade sådant medgifvande kunna lemnas, tiden för amorteringens början skulle kunna utsträckas »ytterligare två år» d. v. s. att återbetalningen skulle kunna taga sin början från och med det åttonde året i stället för, såsom nu ovilkorligen måste ske, från och med det sjette året; hvaremot landtbruksstyrelsen ansett berörda inskränkning i tiden för anståndet obehöflig och olämplig och därför tillstyrkt, att tidsbegränsningen: »ytterligare två år» borde utgå.»

»Af de sålunda föreslagna lindringarne är det otvifvelaktigt *räntefriheten*, som för såväl långifvare som låntagare har den största betydelsen; och då staten för de vattenaftappningslån, som utlemnades omedelbart före den nya odlingslånefondens inrättande, medgaf räntefrihet under tre år och tidigare beviljade fem års räntefrihet för sådana lån, har statskontoret, med hänsyn dertill, att en eftergift af räntan under den egentliga arbetstiden torde vara en i de flesta fall behöflig och under alla omständigheter synnerligen afsevärd förmån för låntagaren, ansett sig böra jemväl för sin del förorda denna form för lindring i lånevilkoren.»

»Hvad åter beträffar den *nominella räntan* å odlingslånen, synes denna genom senast medgifna nedsättning i räntefoten från 4 till 3,6

procent redan vara satt så låg, att hvarje skäligt anspråk å en billig ränta derigenom bör kunna anses tillfredsstäldt. Enligt en af statskontoret vid ett föregående tillfälle verkställd uträkning skulle tre års räntefrihet med en räntefot af $4\frac{1}{2}$ procent, under förutsättning att hela lånesumman på en gång finge lyftas, bereda låntagaren en fördel, motsvarande en effektiv ränta af 3,64 procent. Här af framgår alltså, att, jemväl med bibehållande af nuvarande räntefot af 3,6 procent, den effektiva räntan skulle, derest tre års räntefrihet finge åtnjutas, under nyssnämnda förutsättning i afseende å lånets lyftning komma att understiga 3 procent.»

»Den af styrelserna tillstyrkta förlängning af amorteringstiden, som skulle blifva en följd af *annuitetens nedsättning* från sju till sex procent, anser statskontoret deremot icke böra möta hinder från statens sida; och skulle, med beräkning af samma räntefot som för närvarande eller 3,6 procent, lånetiden härigenom utsträckas med fyra år.»

»Då statskontoret är tveksamt, huruvida det må anses vara en förmån att än ytterligare utsträcka lånetiden genom att *framflytta tiden för amorteringens början* utöfver den nu bestämda; och då det under alla omständigheter torde vara mindre lämpligt att, såsom landtbruksstyrelsen förordat, göra denna tidpunkt helt och hållet sväfvande, skulle statskontoret helst se, att någon ändring härutinnan icke komme att ega rum. Skall en utsträckning ske, synes den i allt fall kunna begränsas till ett år, d. v. s. så, att det såsom allmänt gällande regel bestämdes, att återbetalningen af odlingslån skulle börja från och med det sjunde året efter första lyftningsdagen.»

»För att emellertid i någon mån än ytterligare lindra lånevilkoren och för att förekomma det klagomål, att staten för odlingslånen räknar sig till godo ränta å ränta, anser sig statskontoret böra förorda den förändring i afseende å anståndsräntorna, att dessa icke, såsom nu är händelsen, läggas till kapitalet, utan att deras inbetalning i stället, liksom vid jernvägslånen, förläggas till lånetidens slut; hemställande alltså statskontoret, att med betalningen af de räntor, som, i den mån räntefrihet icke åtnjutits, upplupit för de sex första åren, räknadt från första lyftningsdagen, må anstå till dess hela lånet till såväl kapital som de räntor, med hvilkas erläggande anstånd icke medgifvits, blifvit till fullo guldet, i hvilket fall alltså med den stadgade annuitetens erläggande borde fortsättas tilldess jemväl anståndsräntorna blifvit inbetalda.»

»Hvad angår den mycket omtvistade frågan, huruvida odlingstvång skall åligga låntagare eller icke, så har statskontoret endast

velat i allmänhet såsom sin uppfattning härutinnan framhålla, att hufvudsaken alltid torde förblifva den, att lånebeloppet bestämmes i rätt förhållande till värdet för egendomen af det arbete, som skall blifva med lånemedlen utfördt. Har genom detta arbetes behöriga verkställande egendomen blifvit grundförbättrad i den vid planens upprättande afsedda mån, då vill det synas, som skulle ingens rätt blifva för nära trädd, derest, äfven om någon »odling» icke tillkommer, för lånet erhålles enahanda förmånsrätt, som ursprungligen var tillförsäkrad de så kallade vattenaftappningslånen, med hvilka någon odlingskyldighet icke var förenad.»

»Då de af statskontoret härofvän förordade lindringar i lånevilkoren torde böra tillgodokomma jemväl redan utlemnade lån, angående hvilkas fördelning å jorden utslag icke meddelats, får statskontoret tillstyrka, att, derest sådana eller liknande lindringar varda beslutade, bestämmelserna härom må vinna tillämpning icke blott å de lån, som efter beslutets fattande från odlingslånefonden utlemnas, utan äfven å sådana derifrån förut beviljade lån, angående hvilkas fördelning å vederbörande hemman och anteckning i jordboken utslag icke meddelats.»

»Hvad slutligen angår de af vederbörande gjorda uttalanden om vigten deraf, att åtgärder måtte vidtagas, hvarigenom boställen och kronans utarrenderade egendommar blifva i afseende å odlingslåns åtnjutande likställda med den jord, som af enskilde eges, får statskontoret endast åberopa hvad härutinnan redan blifvit af statskontoret i underdånigt utlåtande den 2 oktober 1900 anfördt och hemställt.»

För egen del har departementschefen till statsrådsprotokollet anført följande:

Den stora betydelsen för hela vårt land deraf, att såväl dess ofantliga arealer till odling tjenlig, vattendränkt mark som ock dess stora vidder af ofullständigt utdikade åkrar blefve torrlagda, hade, såsom af det ofvan anförda framginge, redan sedan lång tid tillbaka varit af statsmagterna insedd likasom äfven nödvändigheten deraf att staten trädde emellan för beredande åt vederbörande jordegare af medel till dylika torrlägningsarbeten på möjligast billiga vilkor. I detta syfte hade odlingslånefonden bildats och för att underlätta densammas användning hade de gång efter annan beslutade lindringar i vilkoren för lån från fonden blifvit medgifna. Detta oaktadt hade emellertid låncrörelsen visat en bestämd tendens att minskas. Sålunda hade, enligt från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen lemnad uppgift, för följande år från odlingslånefonden utgått låncunderstöd till nedannämnda belopp, nemligen:

år 1884	kronor	115,400: —
” 1885	”	911,100: —
” 1886	”	832,880: —
” 1887	”	825,090: —
” 1888	”	678,400: —
” 1889	”	566,600: —
” 1890	”	309,460: —
” 1891	”	659,700: —
” 1892	”	633,700: —
” 1893	”	887,370: —
” 1894	”	455,300: —
” 1895	”	400,880: —
” 1896	”	531,000: —
” 1897	”	278,730: —
” 1898	”	306,730: —
” 1899	”	342,300: —

För år 1900 hade från fonden beviljats lån till belopp af 445,450 kronor.

Den sålunda lemnade redogörelsen utvisade, att fonden i allmänhet icke anlåtats i sådan omfattning, som med hänsyn till det med dess bildande afsedda ändamål att höja landets kultur varit önskligt och att icke den vidsträcktare användning af fonden, som enligt 1895 års Riksdags beslut numera vore medgifven, förmått verka någon ändring till det bättre i detta förhållande. Visserligen borde det kunna tagas för gifvet att, på sätt jemväl från ett flertal håll inom landet uppgifvits, de för närvarande rådande ogynsamma konjunkturerna härtill i ej oväsentlig mån bidragit, men på samma gång kunde icke bestridas, att åtskilliga af de anmärkningar, som uti de i detta ärende afgifna yttrandena riktats emot såväl vissa för lån från fonden gällande vilkor som andra härmed sammanhängande bestämmelser, gäfvit vid handen, att jemväl andra orsaker förefunnes, hvilka för jordbrukarne försvårade anlåtandet af fonden. Med afseende å det högeligen viktiga ändamål, fonden afsåge att främja, ansåge departementschefen därför ock angeläget, att alla sådana åtgärder, som från statens sida kunde vidtagas för underlättande af fondens begagnande, blefve genomförda.

I främsta rummet borde dervid tillses, i hvad mån ändringar uti de för lån från fonden gällande vilkor kunde anses böra i detta syfte göras. Då odlingslånefonden bildades, hade man visserligen tänkt sig,

att statens mellankomst i detta afseende endast skulle bestå deri, att staten genom sin kredit skulle bereda lån till företag af ifrågavarande beskaffenhet på vilkor, som vore billigare, än vederbörande låntagare på annat sätt skulle kunna förskaffa sig, men borde den princip, som sålunda gjorde sig gällande, redan kunna anses rubbad derigenom, att, efter senast vidtagna nedsättning i räntan å odlingslån till 3,6 procent, staten godtgjorde sig lägre ränta å dessa lån, än fonden för sin skuld till riksgäldskontoret hade att erlägga eller $3\frac{3}{4}$ —4 procent. Med hänsyn till önskvärdheten för staten, att företag af den beskaffenhet, fonden afsåge att understödja, komme till stånd och att därför fonden blefve i möjligaste mån anlita, ansåge departementschefen icke heller, att det skulle vara för staten olämpligt att, i vida högre grad än för närvarande skedde, underkasta sig uppoffringar härför, och i hvarje fall syntes alla de lindringar i lånevilkoren, som kunde vidtagas, utan att anvisande af särskilda statsanslag blefve behöfligt, böra medgifvas, helst hvad staten i sådant fall skulle kunna anses för ändamålet offra borde motvägas af den omedelbara fördel staten bereddes derigenom, att i dylika företag ingående hemman erhöles högre taxeringsvärden och följaktligen lemnade staten ökade skatter. Hvarken senast vidtagna räntenedsättning eller någon ytterligare lindring i lånevilkoren skulle naturligen utan direkta statsanslag kunnat ifrågakomma, derest icke fonden haft egna medel till sitt förfogande. Genom de af Riksdagen lemnade medgifvanden dertill, att inflytande annuiteter jemväl å lån, som utlemnats före odlingslånefondens bildande, finge till denna ingå, disponerade emellertid fonden ett icke obetydligt kapital, för hvilket densamma icke behöfde erlägga någon ränta. Innan departementschefen understält detta ärende Kongl. Maj:ts pröfning, hade han ock ansett sig böra tillse i hvad mån fondens tillgångar skulle kunna medgifva en ytterligare nedsättning i den effektiva räntan å de lån, som från fonden utlemnades; och hade han låtit genom sakkunnig person verkställa en beräkning i detta afseende.

Denna beräkning hade departementschefen ansett böra grundas på följande förutsättningar, nemligen,

att de för lån från fonden gällande bestämmelser ändrades i öfverensstämmelse med hvad statskontoret föreslagit;

att fondens årliga utlåning hädanefter komme att uppgå till 1,000,000 kronor; samt

att de medel, som härför erfordrades utöfver inflytande annuiteter, finge från riksgäldskontoret lånas mot en ränta af 4 procent.

Den gjorda beräkningen hade gifvit till resultat, att under angifna förutsättningar fondens tillgångar icke skulle komma att visa sig all-

deles tillräckliga, men att, derest fondens årliga utlåning ej komme att öfverstiga 900,000 kronor eller om, med bibehållande i öfrigt af statskontorets förslag, anståndsrentorna, i stället för att behandlas på sätt statskontoret ifrågasatt, liksom hittills vid amorteringstidens början lades till kapitalet, fondens soliditet skulle kunna anses fullt betryggad.

Ehuru förvissad, att fondens årliga utlåning icke komme att i allmänhet uppgå till 900,000 kronor, hade departementschefen vid sådant förhållande icke ansett sig kunna antaga ens statskontorets förslag i hela dess utsträckning, och huru önskligt det än enligt hans åsigt skulle varit, om såväl en ytterligare nedsättning i låneräntan som viss tids räntefrihet kunnat medgifvas, hade han måst öfvergifva tanken härpå.

Under endera af nämnda två former ansåge han emellertid en lindring böra beredas, och i fråga om hvilkendera dervid borde väljas, tvekade han icke att förorda den senare eller räntefrihet.

Genom räntefrihetssystemets antagande åstadkommes nemligen en lämplig utväg att kunna, såsom enligt departementschefens förmenande synnerligen önskligt vore, bereda vissa företag större lättnader än andra. Redan då odlingslånefonden bildades, hade framhållits, hurusom densamma i främsta rummet borde användas till understödjande af odlingsföretag af stor omfattning, och den uti detta afseende uttalade uppfattning delade han till fullo. Erfarenheten hade emellertid ådagalagt, hurusom ofantliga svårigheter i allmänhet mötte för igångsättandet af dylika företag af mera betydande omfattning och med ett flertal delegare. Uppenbart vore också, att ju större ett företag vore, desto svårare måste det vara att på förhand beräkna de med detsamma förenade kostnader och den derigenom uppkommande vinsten och i samma mån ökades jemväl risken att i företaget ingå. Redan af detta skäl syntes det önskvärdt, att staten medgåfve särskilda lättnader i afseende å odlingslånen för dylika större företag och derigenom uppmuntrade till sådana företags genomförande. Härtill komme, att, under det vid ett mindre företag med kort arbetstid vederbörande delegare kunde påräkna att ganska snart skörda inkomst af den torrlagda marken, delegarne uti ett omfattande vattenafledningsföretag i allmänhet finge vänta länge, innan det i företaget nedlagda kapital gåfve någon ränta. Att bestämma en för alla lån från fonden gemensam tid, under hvilken räntefrihet finge åtnjutas, syntes vid dessa förhållanden hvarken lämpligt eller fullt rättvist, utan ansåge departementschefen, att på Kongl. Maj:t borde ankomma att efter förslag af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen för hvarje särskildt företag meddela bestämmelse i detta afseende. Beträffande den maximitid, för hvilken räntefrihet borde

kunna medgifvas, ansåge han densamma lämpligen kunna sättas till fem år efter första lyftningsdagen.

Under förutsättning af bifall till hvad departementschefen i förevarande hänseende föreslagit, kunde visserligen verkningarne af räntefrihetssystemets införande på fondens ställning icke med säkerhet på förhand beräknas, men syntes detta icke vara af någon afgörande betydelse, då *dels* endast i undantagsfall längre räntefrihet än tre år borde ifrågakomma, *dels* för en mängd mindre företag allenast 1, högst 2 års räntefrihet syntes böra beviljas, *dels* någon svårighet icke syntes förefinnas att hvad den närmaste framtiden anginge vid systemets tillämpning, med ledning af nu verkställda beräkning, tillse att fondens soliditet ej riskerades, *dels ock* förnyad utredning angående fonden lämpligen borde verkställas, då inom kort fråga antagligen komme att uppstå om anvisande på vanligt sätt af medel till densamma. Till ytterligare betryggande af fondens ställning ansåge departementschefen sig jemväl böra förorda, att i afseende å anståndsräntorna någon förändring nu icke gjordes, utan att desamma fortfarande skulle vid amorteringstidens början läggas till kapitalet.

Beträffande tiden, då första annuiteten borde erläggas, hade departementschefen af hvad i ärendet förekommit funnit framgå, att någon framflyttning af densamma lämpligen borde ske. Att, såsom landtbruksstyrelsen ifrågasatt, på Kongl. Maj:t skulle ankomma att i hvarje förekommande fall härom besluta, syntes emellertid icke lämpligt, utan ansåge departementschefen, att en för alla lån gemensam tidpunkt borde bibehållas; och funne han sig böra ansluta sig till det af statskontoret alternativt framställda förslag om ett års utsträckning.

Emot väg- och vattenbyggnadsstyrelsens samt landtbruksstyrelsens, af statskontoret tillstyrkta förslag angående annuitetens nedsättning från sju till sex procent hade han icke något att erinra.

I likhet med statskontoret tillstyrkte departementschefen, att de lindringar i vilkoren för lån från fonden, hvilka han sålunda ansett böra medgifvas, finge gälla jemväl hvad anginge sådana derifrån förut beviljade lån, angående hvilkas fördelning å vederbörande hemman och anteckning i jordeboken utslag icke meddelats.

Då vidare befogetheten af de anmärkningar, hvilka framstälts emot nu gällande föreskrifter angående grunderna för bestämmandet af odlingslånens belopp, icke syntes kunna bestridas, ansåge departementschefen en förändring af dessa föreskrifter i syfte att en gemensam beräkningsgrund måtte blifva gällande, vare sig i företaget inginge redan odlad eller

till odling afsedd jord, nödvändig, och funne han sig böra biträda väg- och vattenbyggnadsstyrelsens samt landtbruksstyrelsens förslag derom, att odlingslån måtte bestämmas endast till så stor del af torrläggningskostnaden, att detsamma ej öfverstege en viss procent af den mot torrläggningen svarande jordförbättringens värde. I fråga om det procenttal, som härvid borde bestämmas såsom det högsta, efter hvilket lån finge beräknas, måste, såsom af det ofvan anförda framginge, vid fastsläendet häraf afgörande hänsyn tagas dertill, huruvida odlingstvänet bibehölles eller ej. Ehuru departementschefen icke kunde underlåta att finna, det väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för sin i detta ämne uttalade åsigt anført goda skäl, funne han sig likväl icke kunna förorda odlingstvänets borttagande. Dels syntes nemligen, att in-teckningshafvares rätt, hvilken det med hänsyn till den tysta förmånsrätt, staten förbehöll sig för odlingslånen, vore statens oafvisliga pligt att i möjligaste mån skydda, genom odlingstvänets bibehållande bättre tillgodosåges, dels ansåge departementschefen det ligga i sakens natur, att den uti ett företag af ifrågavarande beskaffenhet ingående mark, som vore till odling tjenlig, jemväl borde odlas och att därför icke heller någon afsevärd olägenhet genom tvänget att verkställa odlingen för jordegaren uppkomme, och detta så mycket mindre, som för odlings-skyldighetens fullgörande i allmänhet jemförelsevis lång tid honom i kontraktet medgäfves samt, derest denna tid visade sig för kort, anstånd kunde beviljas, dels ock slutligen kunde naturligen högre lån beviljas till ett företag, derest visshet förefunnes, att deri ingående odlingsbar mark blefve odlad, än om osäkerhet i detta afseende rådde. Anslutande sig alltså i förevarande fråga till den af landtbruksstyrelsen uttalade åsigt, funne departementschefen sig jemväl kunna biträda denna styrelses förslag derom, att begränsningen för lånebelopp bestämdes till 80 procent af förbättringsvärdet.

Under förutsättning af bifall härtill, syntes hvad sistnämnda styrelse anført i fråga om borgen för odlings-skyldighetens fullgörande jemväl böra vinna beaktande; och ville departementschefen för sådant fall få till denna fråga, som icke påkallade någon ändring i vilkoren för lån från fonden, framdeles återkomma.

Vidkommande derefter frågan om lån från odlingslånefonden samt anslag från frostminskningsfonden till ett och samma företag vore det påtagligen af synnerlig vigt, att möjlighet funnes till en dylik kombination; och kunde det icke anses annat än i hög grad obilligt, om den omständigheten, att frostförande och odlingsbara egor vore belägna intill eller i blandning med hvarandra, såsom å de af landtbruksstyrelsen

ingifna ritningarne närmare åskådliggjordes, skulle för vederbörande jord-egare medföra mindre rätt att från båda fonderna erhålla understöd, än om samma egor vore belägna åtskilda från hvarandra. I likhet med landtbruksstyrelsen ansåge departementschefen icke heller, att uti nu gällande bestämmelser för nämnda två fonder eller eljest hinder förefunnos för en kombination af lån och anslag till dylikt företag, och då hvad departementschefen i detta ärende föresloge icke innebure någon ändring i detta förhållande, funne departementschefen intagandet, på sätt landtbruksstyrelsen ifrågasatt, bland villkoren för lån från odlingslånefonden af en förklaring i berörda hänseende icke vara af behof påkalladt; viljande departementschefen i sammanhang härmed, och då enligt förut följd praxis kombinerade lån och anslag icke plägat beviljas, såsom sin åsigt uttala, att emot hvad landtbruksstyrelsen anfört i fråga om de särskilda understödsbeloppens beräknande icke syntes vara något att erinra.

Hvad anginge öfriga här ofvan omförmälda eller eljest uti ärendet framställda anmärkningar och förslag, såvidt desamma hänförde sig till villkoren för lån från odlingslånefonden, vore desamma icke af beskaffenhet att böra föranleda någon ändring i samma villkor.

Vidkommande derefter de svårigheter med afseende å lån från odlingslånefonden, hvilka ansetts uppkomma i följd af bristande öfverensstämmelse mellan vissa paragrafer i dikningslagen och de för fonden gällande villkor, såvidt dessa svårigheter icke vore af beskaffenhet att kunna undanröjas genom ändringar af nämnda villkor, funne departementschefen sig icke för närvarande ega anledning till annat uttalande, än att vid slutbehandlingen af förevarande ärende såvidt jordbruksdepartementet anginge borde tagas i öfvervägande, huruvida icke handlingarna i detsamma borde till justitiedepartementet öfverlemnas för den vidare behandling, hvartill anledning skulle kunna förefinnas.

Enligt ofvannämnda kungörelse angående villkoren för lån från odlingslånefonden den 27 maj 1898 kan sådant lån af Kongl. Maj:t bestämmas till hela det belopp, hvartill, enligt den fastställda arbetsplanen, kostnaden för vattenafledningen och afdikningen beräknas komma att uppgå, dock att lån till utförande af sådana vattenafledningsföretag, hvilka afse förbättring af förut odlad åker eller äng eller vinnande af ny äng, endast kunna beviljas till belopp, som motsvarar 50 procent af jordförbättringens af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen vitsordade värde. I dessa bestämmelser har Kongl. Maj:t nu föreslagit den förändring, att alla lån, som från fonden beviljas, må

utgå till hela det belopp, hvartill kostnaden för vattenafledningen och afdikningen beräknas komma att uppgå, men icke öfverstiga 80 procent af jordförbättringsvärdet, på förenämnda sätt vitsordadt. I vissa fall innebär alltså Kongl. Maj:ts förslag en utsträckt lånerätt från fonden. Då emellertid de från fonden utlemnade lånen förbehålles en tyst förmånsrätt framför inteckningar i fastigheterna, torde böra nogga tillses, att inteckningshafvares rätt i möjligaste mån skyddas. I detta syfte synes odlingstvång böra förefinnas; men derjemte torde minskning böra ega rum i lånens af Kongl. Maj:t föreslagna storlek och densamma lämpligen böra bestämmas till endast 70 procent af jordförbättringsvärdet. Vigten ligger dock förnämligast deruppå, att så stor jordförbättring, som blifvit förespeglad och vitsordad, verkligen vinnes, ty i sådant fall varder inteckningshafvares säkerhet icke försämrad utan fastmer förbättrad. Härvid måste dock vanskligheten af att på förhand kunna rätt bedöma, hvilken fördel må kunna genom vattenafledning och afdikning viss jord beredas, tagas i betraktande. Och i detta afseende hyser utskottet betänkligheter. Utskottet har emellertid icke velat motsätta sig Kongl. Maj:ts förslag i denna del, men dock ansett sig böra uttala, att ett bifall till förslaget måste innebära förutsättning, att såväl vid uppskattning af beräknadt jordförbättringsvärde på grund af ifrågasvarande slags företag, som ock vid derefter skeende pröfning af denna uppskattning den största försigtighet iakttages.

Hvad härefter beträffar de af Kongl. Maj:t föreslagna lindringar i vilkoren för åtnjutande af lån från odlingslånefonden, har utskottet, som icke haft något att erinra emot att annuiteterna nedsättas från sju till sex procent, ansett sig jemväl böra biträda Kongl. Maj:ts förslag om att den tid, under hvilken ränta eller kapitalafbetalning å lånen icke erlägges, må utsträckas från de första fem till de första sex åren från första lyftningsdagen. En sådan tidsförlängning för befrielse från annuiteternas utgörande torde i främsta rummet vara af vigt för lån till vattenafledningsföretag af mera betydande omfattning, hvilkas utförande kräfver lång tid och för hvilka alltså vinsten först efter tidsutdrägt kan påräknas. Men om ock uppskof med ränta och amorterings erläggande för odlingslån, som afse större företag, må vara af förhållandena påkalladt, finner utskottet deremot fullgiltiga skäl icke hafva blifvit förbragta för beredande af lindring beträffande sådana lån genom utsträckning i tiden för räntefrihets åtnjutande. Företagets rentabilitet torde nemligen icke vara beroende på dess större eller mindre omfattning, utan på helt andra omständigheter; och vid sådant förhållande kan utskottet icke biträda Kongl. Maj:ts förslag om att Kongl. Maj:t vid be-

viljande af odlingslån skulle ega att vid hvarje särskildt företag bestämman viss tid, ej öfverskjutande fem år från första lyftningsdagen, under hvilken icke någon ränta å lånet beräknas, utan anser utskottet, att enahanda tid för räntefrihets åtnjutande bör beviljas för samtliga från ifrågavarande fond utgående lån, hvilken tid utskottet, i anslutning till statskontorets mening, anser böra bestämmas till tre år.

De lindringar, som enligt utskottets åsigt böra medgifvas i afseende å ifrågavarande lån, skulle alltså bestå deri, att ränta icke beräknas för de första tre åren från första lyftningsdagen och att under de tre nästderpåföljande åren ränta väl beräknas, men icke erlägges, så att först från och med sjunde året från första lyftningsdagen ränta och kapitalafbetalning med tillsammans sex procent erläggas å det då förefintliga skuldbeloppet.

Utskottet, som i öfrigt icke haft något att erinra mot hvad Kongl. Maj:t i förenämnda afseende föreslagit, hemställer alltså,

att Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen medgifver, att följande ändrade allmänna vilkor och bestämmelser må tillämpas å de lån, som hädanefter intill utgången af 1903 från odlingslånefonden utlemnas, och, hvad angår bestämmelserna i mom. 13 här nedan, jemväl å sådana derifrån förut beviljade lån, angående hvilkas fördelning å vederbörande hemman och anteckning i jordeboken utslag icke meddelats;

Mom. 1. För hvarje företag, till hvilket lån från odlingslånefonden sökes, skall fullständig, af utredning angående jordens naturliga beskaffenhet och större eller mindre lämplighet för odling samt uppskattning af beräknadt jordförbättringsvärde åtföljd plan till arbetets utförande jemte beräkning öfver de såväl med vattenafledningen och afdikningen som ock med odlingen, der sådan förekommer, förenade kostnader vara af sakkunnig person uppgjord och underställas Kongl. Maj:ts pröfning.

Mom. 2. Lån från odlingslånefonden beviljas ej med mindre väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen vitsorda, att, så vidt de kunna finna, laga hinder mot företagets utförande ej förefinnes.

Mom. 3. Vederbörande, som erhåller lån från fonden, är underkastad alla de vilkor och kontroller, som af Kongl. Maj:t pröfvas lämpliga och nödiga.

Mom. 4. Lånet kan af Kongl. Maj:t bestämmas till hela det belopp, hvartill, enligt den fastställda arbetsplanen, kostnaden för vattenafledningen och afdikningen beräknas komma att uppgå beträffande lånesökandenas andelar i företaget, dock med iakttagande, dels att kostnaden för s. k. tegdikning eller täckdikning härvid ej må inräknas, dels ock att lånet ej må öfverstiga sjuttio procent af det jordförbättringsvärde, som, enligt hvad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen vitsorda, belöper å lånesökandenas mark; skolande låntagaren genom kontant tillskott, materialier eller annat bidrag bestrida hvad till hela odlingsföretagets fullbordande kan erfordras utöfver det lemnade lånebidraget.

Mom. 5. Med den, som mot åtnjutande af statslån åtager sig ett odlingsföretag, skall kontrakt i vederbörlig ordning afslutas samt af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen godkännas. Kontraktet skall innefatta förbindelse för låntagaren dels att, i noggrann öfverensstämmelse med den fastställda arbetsplanen och under skyldighet att dervid vara underkastad vederbörandes kontroll, påbörja och fullborda såväl vattenafledningen och afdikningen som äfven odlingsarbetet inom viss bestämd tid, utan att vidare väcka anspråk på ytterligare bidrag af allmänna medel, och dels att genom egna tillskott utgöra hvad som utöfver statslånet kan erfordras.

Mom. 6. För fullgörande af sådant kontrakt, äfvensom för de lyftade statsmedlens återbäring i fall mot kontraktet brytes, skall ställas sådan säkerhet, som af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen godkännes; skolande denna säkerhet upphöra att gälla, så snart vattenaflednings- och afdiknings- samt odlingsarbetet blifvit afsynadt och godkänt.

Mom. 7. Sedan det i mom. 5 omförmälda kontrakt afslutats och säkerhet dervör enligt mom. 6 blifvit stäld, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen

att derom underrätta statskontoret; hvarefter det åligger statskontoret att ofördröjligen låta dels i allmänna tidningarna tre gånger, dels ock genom Kongl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande i länskungörelserna en gång införa kungörelse om odlingslånets beviljande, i hvilken kungörelse de hemman eller hemmansdelar, å hvilkas egor odlingsföretaget kommer att utföras, skola uppgifvas.

Mom. 8. Lånet må ej till någon del utbekommas förr, än arbetsföretaget blifvit börjadt, men deretter få lånemedlen, efter hand och i mån af arbetets fortgång, lyftas vid de tider, som i kontraktet finnas utsatta eller särskildt blifvit bestämda; dock med skyldighet för vederbörande att efter utfående af den del af lånet, som enligt bestämmelse i hvarje särskildt fall får lyftas på grund deraf att arbetet blifvit börjadt, vid hvarje af de följande lyftningstiderna, innan ytterligare lånemedel må utbekommas, hos statskontoret förete intyg af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att, enligt hvad derstädes nöjaktigt styrkts, så mycket af arbetet blifvit utfördt, som skäligen kan anses motsvara hvad i förhållande till det beviljade låneunderstödet belöper å hvad af lånet redan utbekommit; börande, så vida icke Kongl. Maj:t, med afseende å särskilda förhållanden, pröfvar skäligt annorlunda förordna, någon del af lånet i statskontoret innestå, intill dess vattenaflednings- och afdikningsarbetet är afsynadt och godkänt.

Mom. 9. Lånen skola af statskontoret utbetalas antingen omedelbart eller ock genom Kongl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande; börande, innan större eller mindre del af beviljad lån utbetalas, hos statskontoret företes:

a) om arbetets utförande, i enlighet med mom. 5, afslutadt och godkänt kontrakt;

b) godkänd, i mom. 6 omförmäld, säkerhetshanling för samma kontrakts fullgörande eller medlens återbäring;

c) behörigt intyg, att arbetet är börjadt;

d) en till statskontoret eller ordres stäld, af

nämnda kontor godkänd skuldförbindelse, som skall innefatta vederbörandes åtagande att för lånets betalning ansvara intill dess lånet, jemlikt kongl. kungörelserna af den 13 juni 1845 och den 3 november 1848, blifvit fördeladt på de hemman, hvilka för återbetalningen skola ansvara, och fördelningen vunnit laga kraft samt uti jordeboken på föreskrifvet sätt antecknats; och

e) af statskontoret godkänd borgen eller säkerhetshandling för den afgifna skuldförbindelsens uppfyllande.

Mom. 10. De låne- och säkerhetshandlingar, som för låneunderstöds utbekommande till statskontoret aflemnats, förblifva uti statskontorets vård; dock skola sådana handlingar, som vederbörande embetsmyndigheter kunna blifva i behof att begagna, till dem på behörig requisition utlemnas.

Mom. 11. I händelse afvikelse, utan dertill erhållen vederbörlig tillåtelse, skett från den fastställda arbetsplanen,

eller arbetet, utan att anstånd med detsammes utförande blifvit af Kongl. Maj:t medgifvet, icke inom derfor bestämd tid fullbordats,

eller om, innan vattenaflednings-, afdiknings- och odlingsarbetet blifvit fullbordadt, afsynadt och godkänt, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle finna den säkerhet, som jemlikt mom. 6 blifvit för kontraktets fullgörande stäld, icke vidare vara nöjaktig, eller om, innan lånet blifvit genom laga kraft egande beslut fördeladt på de hemman, hvilka för återbetalningen skola ansvara, statskontoret skulle finna den säkerhet, som jemlikt mom. 9 e) blifvit för lånet stäld, icke vidare vara nöjaktig, och ny säkerhet, som af vederbörande myndighet godkännes, icke varder inom bestämd tid aflemnad,

eller om den bestämda annuiteten icke varder i behörig tid erlagd,

ankommer på Kongl. Maj:t att låta inställa all vidare utbetalning af statslånet samt återfordra hvad deraf uppburits, att på en gång eller efter hand till

statskontoret inbetalas inom den tid, som af Kongl. Maj:t bestämmes.

Statskontoret bör tillse, att sådan inbetalning i vederbörlig ordning ingår; och skall det åligga vederbörande att å sålunda lyftade och återburna medel jemväl erlægga fem procent årlig ränta från lyftningsdagen, till dess återbetalning sker.

Mom. 12. Alla med låneunderstöd från fonden utförda arbeten skola, så länge någon del af lånet återstår ogulden, vederbörligen underhållas af den eller dem det åligger.

Mom. 13. Å den af Kongl. Maj:t bestämda lånesumman beräknas de första tre åren från första lyftningsdagen icke någon ränta.

Under näst derpå följande tre år erlägges icke någon ränta eller kapitalafbetalning å lånet, men för dessa tre år beräknas å lyftade belopp tre och sex tiondedels procent årlig ränta, hvilken vid tidsperiodens slut lägges till den beviljade lånesumman. Å det sålunda uppkommande beloppet erlägges från och med sjunde året efter första lyftningsdagen till dess lånet blifvit slutbetaldt, en annuitet af sex procent, deraf såsom ränta räknas tre och sex tiondedels procent å det oguldna kapitalbeloppet.

Sedan odlingslån blifvit på vederbörande hemman fördeladt och i i jordebok antecknadt, eger jordegare, som sådant önskar, att, oberoende af det här ofvan stadgade återbetalningssätt, när som helst under lånetiden, sex månader efter hos statskontoret gjord uppsägning, inbetala hela det på hans hemman belöpande skuldbelopp, jemte all derå upplupen ogulden ränta.

Mom. 14. I afseende på sättet och ansvarigheten för de i nästförestående moment omförmälda inbetalningars verkställande böra ofvan åberopade kongl. kungörelser af den 13 juni 1845 och den 3 november 1848 lända till efter rättelse.

Mom. 15. Alla kostnader af hvad namn de vara må, som i följd af erhållna lån föranledts för stats-

kontoret, skola utan undantag bestridas eller godtgöras af låntagaren.

Mom. 16. Intressenter i företag, hvartill lån från fonden erhållits, åligger att, vid avslutandet af kontrakt om arbetets utförande, öfverlemna till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, för att i dess arkiv förvaras, bestyrkt kopia af de gillade ritningarna för arbetet, äfvensom bestyrkta afskrifter af dertill hörande godkända betänkande och kostnadsförslag.

Stockholm den 11 maj 1901.

På statsutskottets vägnar.

HUGO TAMM.

Reservation

af herrar *H. P. P. Tamm* och *P. Pehrson*, hvilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hafva följande lydelse:

»Utskottet anser visserligen, att företag, som afse vattenledning och afdikning för förbättring af jord, äro af den allmänna betydelse för landet, att de böra af staten befrämjas; och i sådant afseende finner utskottet understöd utöfver hvad redan är medgifvet lämpligen böra af statsmedel beredas, vare sig detta sker genom anslag för bidrag till uppgörande af arbetsplaner och kostnadsberäkningar eller genom lån mot låg ränta eller genom bådadera sätten. I dessa fall är endast att afgöra, i huru hög grad staten bör hjälpa emellan.

Men större försigtighet torde böra iakttagas, när, såsom Kongl. Maj:t föreslår, understödet skall bestå i ökad lånemöjlighet. Denna försigtighet är nödvändig ej blott med afseende å den enskilde låntagaren, hvilken lätt lockas in i företag, som för honom kunna blifva ödesdigra, utan äfven med hänsyn till fastighetskrediten inom landet, ty åt dessa lån är en tyst förmånsrätt i fastigheten förbehållen, på

grund hvaraf de få rätt framför hypotekslån och andra inteckningar, hvilkas rätt och säkerhet sålunda kunna tänkas blifva kränkta och försvagade. Visserligen finnes en sådan tyst förmånsrätt redan för närvarande stadgad och är således icke en nyhet; men härvid är att märka, att då den år 1883 infördes för lån från odlingslånefonden, väckte den så stora betänkligheter, att dåvarande chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet reserverade sig deremot, och att hela frågan var nära att falla i Riksdagen på grund af dessa betänkligheter.

Betänkligheterna måste emellertid nu så mycket mer framträda i afseende å Kongl. Maj:ts föreliggande förslag, som detsamma genom annuiteternas minskande innebär en förlängning i lånetiden.

I sitt till statsrådsprotokollet i förevarande ärende afgifna yttrande har departementschefen framhållit, att det är af synnerlig vigt, att möjlighet finnes till en kombination af lån från odlingslånefonden och anslag från frostminskningsfonden, samt uttalat den mening, att intagandet bland villkoren för lån från förstnämnda fond af en förklaring i fråga om möjligheten af en sådan kombination icke är af behof påkalladt. Enligt hvad af statsrådsprotokollet framgår, har emellertid i detta ämne dels väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förmålt, att hinder för bifall till ansökningar om odlingslån och frostminskningsanslag för utförande af en och samma arbetsplan mötte i vissa af de för de särskilda fonderna gällande bestämmelserna, dels landtbruksstyrelsen förklarat sig anse, att sådana omständigheter förelåge, att i sammanhang med fastställande af nya villkor för erhållande af lån från odlingslånefonden ett förklarande i någon form borde gifvas, att hinder icke mötte för beviljandet af såväl lån som anslag till samma företag. — Med afseende å hvad bemälda myndigheter sålunda anfört, finner utskottet, att vid fråga om ändring i villkoren och bestämmelserna för odlingslån bör tagas i öfvervägande, huruvida icke stadganden i nu angifna ämne borde bland desamma intagas.

Äfven i ett annat afseende har utskottet funnit en förändring i villkoren för lån från odlingslånefonden böra sammanbindas med ändrade bestämmelser inom annat lagstiftningsområde. På sätt af departementschefen meddelats, hafva svårigheter med afseende å dessa lån uppkommit i följd af bristande öfverensstämmelse mellan vissa paragrafer i dikningslagen och de för fonden gällande villkor; men har departementschefen i afseende härå endast förklarat, att departementschefen ansåge, att vid slutbehandlingen af förevarande ärende, så vidt jordbruksdepartementet anginge, borde tagas i öfvervägande, huruvida icke handlingarna i detsamma borde till justitiedepartementet öfverlemnas för den vidare

behandling, hvartill anledning kunde förefinnas. — Utskottet har emellertid trott det vara ändamålsenligast, att dessa frågor varda i ett sammanhang behandlade och afgjorda.

Med afseende å hvad sålunda blifvit anfördt och då ett uppskof med förevarande ärendes afgörande icke synes medföra afsevärda olägenheter, helst i statsrådsprotokollet väl visats, att anlåtande af lån från ifrågavarande fond under senare åren minskats, men icke ådagalagts, att odlingsföretagen inom landet i samma mån aftagit, anser utskottet sig nu icke böra förorda det föreliggande förslaget, utan hemställer,

att Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke må af Riksdagen bifallas.»

Herr friherre *J. T. Gripenstedt* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i förestående ärendes behandling inom utskottet.
